

μέρος αισθήσεως ἀπ' ἐμέ, διότι καὶ τοιούτον ἔναι,
καὶ βλέπε το καὶ ἐνθύμησιν ἔχε τὴν ἐδικήν μου,
καὶ ἀντὶς ἐμένα κράτε το, φίλει, περίπλεκε το,
καὶ νόμιζε δι τὸ ἐμὲν κρατεῖς καὶ ἐμέναν ἀσχολεῖσαι».

Tὰ παλιὰ καὶ τὰ τωρινά. Tὸ αἰσιο τέλος.

(S 2980 - 3007)

Καὶ παρευθὺς ὁ Λίβιστρος ἔχειρισεν νῦ λέγη
(ἥτον γάρ καὶ καλόφωνος, ὑπερεξηρημένος):
«Τὴν στράταν τὴν ἐδίβεινα θλιψμένος ὡς δι' ἐσέναν
τῷρα τὴν τρέχω δλόχαρος, ωραία μου, μετ' ἐσέναν·
τότε τοὺς πόνους μετ' ἐμὲν εἰχα συνυδοιπόρους
καὶ τῷρα πάλιν μετ' ἐμὲν ἔχω τὴν ἀθλιψίαν.
τότε ἀντὶ γέλια στεναγμούς ἐγέμιζα τὴν στράταν
καὶ τῷρα ἀντὶ στεναγματος τὰς εὐμνοστίας τοῦ κόσμου·
τότε τὰ δάκρυα ποταμούς ἐκένωνα καθ' ὅραν
καὶ ἀντὶ ἐκείνων τῆς χαρᾶς τρέχει ἀπὸ ἐμὲν ποτάμι
τότε τῆς τύχης τὴν ὄργην εἴχα την μετ' ἐμένα 2990
καὶ τῷρα τὴν προσπάθειαν τῆς ἐπῆρα καὶ ὑπαγαίνω.
Καὶ ὡσάν ἐμὲν ὅπου ἐπαθα διὰ πόθον ὥραιμένης
καὶ εἰς τὸ ἐπαθα οὐκ ἀπέτυχα, νῦ τὸ καυχοῦμαι εἰς κόσμον!»

Κατέλεξεν ὁ Λίβιστρος, εἰκεν τὸ καταλόγιν
μετὰ μεγάλης ἡδονῆς, μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου,
καὶ λέγω: «Τὶ βραδύνομεν; σχολάσωμεν τὰ πάντα,
καὶ τὰ πολλὰ σιγήσωμεν, ἐκκόψωμεν τὰ πάντα,
τὰς γάρ δπίσω συμφοράς ἃν τὰς ἀνιστορήτε,
διπλάζει σας ή κάκωσις καὶ κατατυραννεῖ σας. 3000
Ἀφες λοιπόν, ὁ Λίβιστρος, ἐξάφες, ή Ροδάμνη,
τὰ παρελθόντα πρὸ καιροῦ καὶ τὰ συμβάντα τότε,
καὶ τὴν δόδον σπουδάζετε, ταχύνατε τὸν δρόμον
καὶ φθάσετε νῦ σας ἵδοιν ὅποι σας ἀναμένουν.
Δίχρονον είσαι αἰχμάλωτος, δέσποινα, ἐκ τὰ δικά σου
καὶ τούτος ξένος δίχρονον δι' ἐσὲν ἀπὲ τὸν κόσμον».

ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ ΚΑΙ ΧΡΥΣΟΡΡΟΗ

Tὸ δρακοντόκαστρο· οἱ φοβεροὶ δράκοντες ποὺ φυλάνε τὶς πύλες.

(178 - 209)

Τὸ τεῖχος ἥτον ὑψηλόν, ὀλόχυρυσον ἀπέξω,
καὶ τοῦ χρυσοῦ τὸ καθαρόν, τὸ στίλβον τὸ τοῦ κάλλους
ἐνίκα πάσας ἐκ παντὸς ἡλιακάς ἀκτίνας. 180
τὸ δέ γε σφυρηλάτημα τῶν ἀκροπυργωμάτων
ἀπὸ συμμείκτου καὶ χρυσοῦ καὶ λίθων καὶ μαργάρων.
Οὗτος τὸ κάστρον πάντερπον. Αἱ δὲ τοῦ κάστρου πύλαι
μέγα τι πράγμα καὶ φρικτὸν καὶ κάλλος μετὰ φόβου·
χρυσός καὶ λιθομάργαροι, πλὴν τῶν προτιμητῶν,
τῶν πολυτίμων, τῶν καλῶν καὶ τῶν ἐνδοξοτέρων,
καὶ τάξιν ἐπαρμόζουσιν πρὸς εἶδος ἐξομπλίου,
ἄλλ' οὐχ ἀπλῶς καὶ τυχερῶς εἰχον τὴν ὄρμονιαν.
Καὶ ζῶντες ὄφεις εἰς αὐτὰς τὰς κεκλεισμένας πύλας,
ὄφεις μεγάλοι, φοβεροὶ καὶ θῆρες παρὰ φύσιν, 190
ἄγρυπνοι φύλακες, δέεις τοῦ τηλικούτου κάστρου
ὅρτωσι, δράκοντες φρικτοὶ καὶ πυλωροὶ θηρία,
ἄ τις ἴδων ἀπέθανεν ἀπὸ τοῦ φόβου μόνου.
Τοῦ κάστρου τὴν λαμπρότητα καὶ τῶν πυργοδωμάτων
ώς εἰδον, ἐξεπλάγησαν, ἐθαύμασαν ἐκεῖνοι·
εἰδον χρυσοῦ λαμπρότητα καὶ λίθων καὶ μαργάρων
καὶ πᾶσαν ἄλλην καλλονήν δοτην τὸ κάστρον εἰχεν.
'Αλλ' ἦν τὸ τεῖχος ὑψηλόν, εἰσελευσιν οὐκ εἰχεν
ἀνθρωπος οὐ παρέτρεχεν, οὐδὲ θηρίου φύσις,
οὐδὲ πτηνόν, οὐδὲ στρουθός· ἄγριος ἦν δ τόπος. 200
'Ανέτρεχον, παρέτρεχον, τὴν εἰσοδον ἐζήτουν.

181 ἀκροπυργῶματα : οἱ ἐπάλξεις τοῦ τείχους.— 185 πλὴν τῶν προτιμητῶν : ἀλλὰ
ἀπὸ τὰ πλὸ πολότιμα.— 187 καὶ τάξιν ἐπαρμόζουσιν Ισας : δλα ἥταν καμψιμένα δχι στὸν
τύχη, ἀλλὰ μὲ τάξη, σύμφωνε μὲ κάποιο σχέδιο.— 192 ὄρτωσι : στέκοντας ὄρθιοι.— δρά-
κοντες ὁ κύριος τοῦ δρακοντόκαστρου παρουσιάζεται μᾶλλον μὲ τὴ μορφὴ τοῦ δράκοντος
τῶν παραμυθῶν (ἐνὸς ἄγριου καὶ φοβεροῦ γίγαντα), τὰ θηρία διως ποὺ φυλάνε τὶς πύλες
εἰναι δράκοντες, μεγάλα φίδια.— 195 ἐκεῖνοι οἱ ἀδερφοὶ τοῦ Καλλίμαχου (βλ. τὴν
ὑπόθεσην).— 199 ἀνθρωπος οὐ παρέτρεχεν : κανεὶς δὲν βρισκόταν ἐκεὶ κοντά, οὔτε ἀν-
θρωπος, οὔτε ἄγριο θηρίο.

είχεν γάρ πύργους ὑψηλούς, οὐρανομήκεις τοίχους.
Εδρον τὰς πόρτας τὰς λαμπράς τούτου, τὰς πολυτίμους,
εἰδον τοὺς δῆφεις, ἔφριξαν τοὺς πυλωρούς ἐκείνους.
Οὐδὲ ἔγνωσαν τὴν φοβεράν καὶ θαυμασίαν πόλιν
τίνος τὸ κάστρον τὸ λαμπρόν, τίνα δεσπότην ἔχει.
Οἱ μὲν γάρ ἐπεστράφησαν, ἐστάλησαν ὅπιστο,
τάχα μὴ γένωνται τροφὴ τῶν πυλωρῶν ἐκείνων
εἰδαν, ἐξεθαμβήθησαν, ἐτράπησαν, ἐφύγαν.

‘Ο κῆπος τοῦ κάστρου καὶ τὸ πανθαύμαστο λουτρό

(271 – 315)

‘Ο τρίτος οὖν, περιδραμῶν μόνος τοῦ κάστρου γύρον,
τόπου μικρὰν ἀναψυχὴν εὑρῶν ὑψηλοτέραν
καὶ πήξας τὸ κοντάριν του, τινάσσεται γενναῖος,
ὑπερπηδᾶ τὸ πύργωμαν μετὰ καλῆς ἀνδρείας
καὶ παρευθὺς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ κάστρου πίπτει μέσον.
Καὶ βλέπει τὰ παράδοξα, τὰ παρὰ φύσιν δλα,
τὰς ἡδονάς, τὰς χάριτας, τὰς καλλονάς, τὰς τέρψεις —
ἄπαντα τίνος λογισμὸς καὶ νοῦς ἐξαριθμήσει
καὶ τίνος γλαδσσα δυνηθῇ λαλῆσαι κατὰ μέρος !’

280

Ἐνθύς γάρ ὡς ἐξ ἀπαρχῆς παράδεισος εδρέθη
καρπούς καὶ διπάρας, χάριτας, ἄνθη καὶ φύλλα γέμων,
ἀπὸ πνοῆς τὴν ἡδονὴν ὑπὲρ τὸν λόγον ἔχων,
ἐκ δὲ τῆς ὄψεως αὐτῆς μείζονα πάλιν χάριν.

Μόνον οὐκ είχεν κηπουρὸν. ὁ τηλικούτος κῆπος
καὶ τὸ πολὺ τῆς ἡδονῆς ἐλατταμένον εἶχε
ἐκ τοῦ μὴ φαίνεσθαι τινὰ παρὰ τὸν κήπου τότε.

‘Ἄλλ’ ἵνα τί πολυλογῶ τὰ περισσά τοῦ κήπου,
τί τὰς τοσαύτας χάριτας κατὰ λεπτόν μὴ γράψας ;’

Ἐντὸς τοῦ κήπου τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ περιβολίου
λουτρὸν εὑρέθη πάντερπνον, δλον ὠραιωμένον,

271 ὁ τρίτος ὁ Καλλίμαχος. ‘Αφοῦ γύρισε γύρω τὸ κάστρο, βρίσκει κάτοιο
ὑψηλωματάκι ποὺ τὸν εὐκόλουνε, μπήγει τὸ κοντάρι του, καὶ μὲν δυνατὸ τίναγμα πηδᾶ πάνω
ἀπὸ τὶς ἐπάλξεις τοῦ τείχους καὶ πέφτει μέστα στὴν αὐλὴ τοῦ κάστρου. — 284 ἀπὸ πνοῆς
κτλ. ἡ ειδωδία τοῦ κήπου ἦταν ἀνότερη ἀπὸ κάθε περιγραφῆ, ἡ δην τοῦ εἶχε χάρη ἀκόμη
μεγαλύτερη.

100

ἐξαίρετον, πανθαύμαστον, χάριτας γεμισμένον.

Τί πρῶτον εἴπω τοῦ λουτροῦ, τί δὴ καὶ γράψω πρῶτον;
τὸ μῆκος, τὴν λαμπρότητα, τὴν ἐκ τοῦ κάλλους χάριν
ἢ τὴν ὀλόφωτον αὐγὴν ἢ τῶν φυτῶν τὸ ξένον:
‘Απέστα γάρ παρέκυπτεν εἰς τοῦ λουτροῦ τὸ πλάτος
ἀνθόν καὶ φύλλων καὶ φυτῶν εὐθόης παρὰ φύσιν’
οὐ γάρ τεχνίτης τοῦ λουτροῦ μετὰ πολλῆς τῆς πείρας
θυρίδας ὑπετέχνωσε μετὰ τῶν σφαλισμάτων,
καὶ τῶν θυρίδων τεχνικῶς ἐξεπανοιγούμενων
εὐθὺς ἐντὸς παρέκυπτον τὰ τῶν εὐδόσμων φύλλα.
‘Αντὶ δὲ τῶν πολυτελῶν δρθομαρμαρώματων,
είχεν καθίρπτας τὸ λουτρὸν καὶ τὰς ἄρμόστεις τούτων
ἐκ μηχανῆς δὲ τεχνικῶς, καὶ ταύτης παραξένου,
ὁ τοῦ λουτροῦ καὶ τοῦ θερμοῦ παχὺς ἀτμός, νεφάδης,
οὐκ ἐπεσκέπαζε ποσῶς ἐκείνους τοὺς καθίρπτας,
οὐδὲ τῶν λίθων ἤμβλυνε τὸ τηλαυγές ἐκείνων,
ἀλλ’ εἶναι ὑπερνέφελος ἡ τοῦ καθίρπτου φύσις
καὶ νέφος οὐκ ἐσκέπαζεν τὴν τοῦ λυχνίτου χάριν.
‘Ηνίκα γάρ παρέκυψες ἐκ τοῦ λουτροῦ τὴν θύραν,
εἰς τὸν καθίρπτην ἔβλεπες καὶ τὸ λουτρὸν ἐθώρεις,
καὶ δένδρων φύλλα καὶ καρπῶν καὶ περιβόλιν δλον
ἔδοκεις βλέπειν ἐκ παντὸς εἰς τοὺς καθίρπτας πάλιν.

Τὸ δαχτυλίδι ωρεμασμένο στὸ δέντρο

(1750 – 1771)

Τὴν κόρη κατὰ τὸν καιρὸν καὶ τὸν συνήθη θρῆνον
ῆλθεν εἰς τὸ δενδρούτσικον, ἐκάτεσν αποκάτω,
ἀνέβλεψεν, ἀνέτεινεν, εἰδεν τὴν νερατζέαν,
ἐστρίγγισε : «Καλλίμαχε, τὰς ὑποσχέσεις δλας
νῦν ἐψευσάμην ἐκ παντός. Σὺ γάρ νεκρὸς εἰς Ἀδην,

296 αὐγὴ : λάμψη. — τὸ ξένον : τὴν δημοφιά. — 301 θυρίδας : παράθυρα. — σφαλισμάτα : πόμολα, κλειδαρίες. — 305 καθίρπτα : καθρέφτες. — 307 τοῦ θερμοῦ (νεροῦ). —
311 λυχνίτης : πολύτιμος λίθος κοκκινωπός (ἢ μάρμαρο παριανό).

1753 τὰς ὑποσχέσεις δλας... : διαψευσθηκαν, πήγαν χαμένες δλες αὐτὲς οἱ ὑποσχέσεις (ποὺ είχαν δώσει οἱ δυὸ νέοι για αἰλώνια πίστη καὶ ἀγάπη).

101

‘Η φλισκίνα μὲ τὰ πονηρά, δ ἡλιακός, καὶ δ ἀεροπτεροδρόμος’ *Ἐρωτας*

(460 – 488)

Λοιπὸν παρέξω τοῦ λουτροῦ ἔκειτο ἡ φλισκίνα, 460
φραία, πανεξαίρετη, δλη λιθαρωμένη·
καὶ ζώδια γύρου περισσά, λιθαρωτά κάκεινα,
τὰ δποῖα μετά μηχανῆς ἐβάστα κάτω κείνη.
Τῆς δὲ φλισκίνας κάτωθεν κάκ τῶν ζωδίων ἔκεινων
ἔβρυε βρόση καθαρά, πολλὰ διειδεστάτη, 470
ἀφ' οὐδ κάκεινο τὸ λουτρὸν ἥρδενετο ἐκ ταύτης.
Γύρωθεν δὲ τοῦ στόματος ἔκεινης τῆς φλισκίνας
πουλίτσια ἐκάθηντο, γένη χρυσά παντοῖα,
καὶ τὸ καθένα εξ αὐτῶν ὃς ἔθος ἐκελάδει, 470
τὴν ιδικήν του τὴν φωνὴν ἀνθόμοια νὰ εἴπεις·
καὶ ωσπερ ζῶντα ισταντο ἔκεινα τὰ πουλίτσια,
τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτωθεν καὶ δυσ τὰ τριγύρου.

Μικρὸν ἐπαρεξέβικεν δέ Βέλθανδρος καὶ βλέπει
ἡλιακοῦ κατασκευὴν πολλὰ φραιοτάτην,
ὅτι τὰ λιθολάξειντα, οὐ εἰχεν γύρου γύρου,
τὰ λαμπροκαλαμίστυλα, δρθομαρμάρωσίς τε,
κιττόφυλλα, χρυσόφυλλα ίσιν, κρίνων καὶ ρόδων,
μάλαμα νά ναι καθαρόν, δλα σειστά τὰ πάντα·
λαμπράν είχαν τὴν σύνθεσιν τὸ ἔνα πρὸς τὸ ἄλλο
καὶ λίθον πανεξαίρετον, δλόκαλον, φραιοῖν
ἐπάνω δὲ τῆς κεφαλῆς τοῦ μονολίθου κείνου
θρόνος ἔκειτον χρυσός, καὶ κύκλῳθε τοῦ θρόνου
πλῆθος ἀρμάτων περισσῶν πρὸς γῆν τε νενευκότων.
Καὶ τότε νῦξ ἀσέληνος δέχεται τὴν ήμέραν
καὶ τὸ γυρεύειν χάριτας Ἐρωτοκάστρου ἄλλας,
Ἐρως εἰς ἡλθε πρὸς αὐτὸν ἀεροπτεροδρόμος,
ιστάμενος ἐπάνω του καὶ λέγων πρὸς ἔκεινον:
«Βέλθανδρε, φθάσε σύντομα, δ βασιλεὺς καλεῖ σε».

461 λιθαρωμένος, λιθαρωτός: μὲ πολύτιμους λίθους. — 462 ζώδια: παραστάσεις (ζωγραφισμένες η ἀνάγλυφες). — 465 διειδεστάτη: διαυγέστατη. — 470 ἀνθόμοια: ίδια καὶ ἀκαράλλαχα.

477 κιττόφυλλα: φύλλα κιτσοῦ. — 478 σειστά: τὰ χρυσά φύλλα κουνιοῦνταν (ἐσσιονταν) σάν νὰ ἤταν ἀληθινά (G.). — 484 δέχεται: διαδέχεται. — 485 καὶ τὸ γυρεύειν: καὶ καθός ζητοῦσε. — 488 δ βασιλεὺς: τῶν Ἐρώτων.

Καὶ μίαν πρὸς παράβραδον ἥραν... ‘Η ἐρωτικὴ συνάρτηση.

(829 – 868)

Καὶ μίαν πρὸς παράβραδον ἥραν, ἥλιον δύσιν, 830
ἐκάμητο δέ Βέλθανδρος μόνος εἰς τὸ παλάτιν,
μικρὸν καὶ ἐπαρέκυψεν ἐπ' ἓνα παραθύρι·
βλέπει δι τὴν ἐξέβηκε καὶ πάγει εἰς περιβόλιν
Χρυσάντζα, κόρη τοῦ ρηγός, η πολυπόθητή του,
εἰς δένδρον εὐσκιδφυλλον θέτει ἐκεῖ ὑποκάτου,
μεγάλως ἐνεστέναζεν ἐκ βάθου τῆς καρδίας·
ὣς ποταμὸς τὰ δάκρυα τῆς ἐτρέχασιν τῆς κόρης,
τίτοιους λέγει μὲ δάκρυα, μὲ στεναγμοὺς τοὺς λόγους:
«Βέβαιον τώρα μάνθανε, Βέλθανδρε, δι' ἐσένα
πάσχω καὶ διατρύχομαι τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν,
καίγομαι κι ἐμπυρίζομαι καὶ τέλος οὐ λαμβάνω· 840
καὶ ἐμάκρυνε τὸ τέρμενον δυὸ χρόνους καὶ δυὸ μήνας
ὅπου βαστῶ τὴν φλόγα σου κρυμμένην στὴν ἀγάλην.
Καὶ ὡς πότε τοῦτο τὸ κακό κρυφά νὰ τὸ δουλεύω;
Εἴθε νὰ μὴ εἴχα σε ίδει, νὰ μὴ εἴχα σε γνωρίσει!

Τιτήκει ἀπέξω δέ Βέλθανδρος, παρακροῦται ταῦτα,
ὧς δ' ἡκουσε τὸ ἔλεγε Χρυσάντζα δι' ἐκείνον,
γοργὸν ἐκατεπήδησεν καὶ ἐσέβηκεν ἀπέσω.
Ὦς γοῦν ἐστράφησαν οἱ δυὸ καὶ εἶδοσαν ἀλλήλους,
σ' ἀναισθησίαν ἐπεσαν ἀμφότερα τὰ μέρη
καὶ ἔκειντο τὰ σώματα μισοαποθαμένα,
καὶ ἐδιέβη ὥρα περισσὴ τὸν νοῦν των νὰ συμφέρουν. 850
Καὶ ἀφὸν τὸν νοῦν ἐσύμφερον καὶ δλον τὸν λογισμὸν των,
δέ Βέλθανδρος ἐστράφηκε καὶ πρὸς τὴν κόρην λέγει:
«Βεργίν βαστάεις, λυγερή, καὶ τὸ καλὸν οὐκ οἰδες·
μόνο γινώσκει το δικτῆς ὅποι σὲ τὸ ἐδῶκεν».

Ἐκείνη πάλιν πρὸς αὐτὸν ἀντέφησε τοιάδε:
«Καὶ τὶ μετέχεις, ἀνθρωπε, καὶ τὸ βεργίν γυρεύεις;»
Αὐτὸς ἀνταπεκρίθηκε καὶ πρὸς τὴν κόρην λέγει:
«Ως ίδικός σου, δέσκοινα, δούλος πιστὸς γυρεύω
τ' αὐθεντικά μου πράγματα, κυρία, νὰ φυλάτω».

829 παράβραδον: βραδάκι. — 834 θέτει: πλαγιάζει. — 851 ἐσύμφερον: συνέφεραν (συνήλθαν). — 852 βεργίν ἀναφορά στὸ βεργίν (σκήπτρο) ποὺ τῆς έδωσε στὸ Ἐρωτόκαστρο. — 855 τὶ μετέχεις: τὶ ἀνακατάνεσαι, τὶ σ' ἐνδιαφέρει;

Ταῦτα εἰπὼν ἐστράφηκε γελώντα πρὸς ἑκείνην· 860
 αὐτὸς περιλαμβάνει τὴν καὶ ἔπειταν οἱ δύο·
 καὶ ἀπὸ τὰ συγνοφύλήματα καὶ ἀπὸ τὰς περιπλοκάς των
 τὰ δένδρη τὰ ἀναίσθητα, καὶ αὐτὰ ἀντιδονοῦσαν.
 Ἀναίσθητοι ἑκείτοντο μέχρι μεσονυκτίου,
 ἀφοῦ δὲ ἔξεπλήρωσαν τὸ ἥθελαν οἱ δύο
 κι ἐγνώρισαν τὰ τῆς αὐγῆς τὰ βλέφαρα χαράζουν,
 ἡδέως κατεφίλησαν, χωρίζονται ἀλλήλως.

Τὸ μοιρολόγι τῆς Χρυσάντζας
 (1156 - 1179)

Καὶ μόλις ἐσυνέφερε τὸν νοῦν τῆς ἡ Χρυσάντζα,
 ἤρξατο κλαίειν κλάηματα, ἔλεγε μοιρολόγιν:
 «Βέλθανδρε, φῶς μου, μάτια μου, ψυχὴ μου καὶ καρδιά μου,
 νεκρὸν καὶ πᾶς σὲ θεωρῶ, ἄπνουν καὶ πῶς σὲ βλέπω! 1160
 Ἀντὶ στρομάτων τε λαμπρῶν βασιλικῆς τε κλίνης,
 καὶ πέπλου μαργαρόστρωτου, οἰς ἔδει σε σκεπάζειν,
 κεῖσαι εἰς ἄμμον ποταμοῦ οὗτος γεγυμνωμένος!
 Ποῦ τοῦ πατρός σου δὲ κλαυθμός, ποῦ καὶ τὸν ἀδελφοῦ σου,
 τῶν συγγενῶν σου τὸν λαμπρῶν, ποῦ καὶ τῶν μεγιστάνων;
 οἱ δούλοι καὶ δουλίδες σου νὰ κλαύσουν, νὰ θρηνήσουν;
 Καὶ ποῦ δὲ ρήξ καὶ ρήγανα, πατήρ ἐμὸς καὶ μήτηρ,
 νὰ συνθρηνήσουν μετ' ἐμοὶ καὶ νὰ μὲ συμπονέσουν;
 Καὶ ποῦ τὸ παρηγόρημα πασῶν τῶν ἴδικῶν μου;
 Ἀπὸ τοὺς δλοὺς συγγενοὺς ἐγὼ ὑπάρχω μόνη, 1170
 νὴ δυστυχής, νὴ ἐλεσεινὴ καὶ κακομοιρασμένη!
 Καὶ τί νὰ ποίσω, τάλαινα; τί νὰ γενῶ, νὴ ξένη;
 καὶ ποιάν στράταν, καὶ ποιάν δόδον, ποῦ πορευθῶ νὴ δθία;
 «Ἐδε ὅπού 'παθα κακόν, μωσῆριον ποὺ μ' ἐγίνην!
 «Ω θαῦμα, πᾶς νὰ γίνωμαι; τί πράξω, τί ποιήσω;
 Πᾶς οὐκ αἰσθάνομαι, καλέ, τὰς λαμπροχάριτάς σου,
 παράξενέ μου Βέλθανδρε, ἐρωτικέ μου αὐθέντα!
 «Ἄς σφάξω τὴν καρδίτσα μου, ἃς συνθαπτῶ μετά σου,
 συναποθάνω μετά σου κι εἰς 'Αδην συγκατέβω
 παρού νὰ ζήσω ἐπώδυνα τὸ ἄπαντά μου βίον!»

1161 μαργαρόστρωτος: κεντημένος μὲ μαργαρίταρια.

'Η ρέντα τοῦ Ἰμπέριου μὲ τὸν Ἀλλαμάνο

(378 - 432)

Ως εἶδεν ὁ Ἰμπέριος γνέμα τῆς Μαργαρόνας,
 δρίζει τὸν σκουδέρην του νὰ στρώσῃ τὸ φαρίν του,
 ἑκεῖνο όπού ηξευρεν τὰς τέχνας τοῦ πολέμου· 380
 φαρίν πολλὰ παράξενον, μέγαν, ἀνδρειωμένον,
 φρικτὸν ἀπὸ τῆς δοκιμῆς, θρασὺν ἀπὸ τοῦ ἔργου.

«Ἀρματα ἐφόρειν τὸ φαρίν ἀργυροπεταλάτα
 καὶ ἀπάνω εἰς τὰ λαμπρὰ ἄρματα, τὰ θωμαστὰ ἑκεῖνα,
 κουβέρτα χρυσοτσάπωτη μὲ τὸ μαργαριτάριν
 ἐθέκασιν εἰς τὸ φαρίν ξένη, τετιμημένη.

«Ἐφόρειν καὶ ὁ Ἰμπέριος ἄρματα λαμπρυσμένα,
 εὐγενικά, τιμητικά, τὰ πρέπουν σ' ἀνδρειωμένους.
 390 ἐφόρειν στὸ κεφάλιν του κασίδιν ωραιωμένον,
 κόρακαν εἰχεν ἐγκοφτὸν στοῦ κασιδίου τὴν τρούλαν,
 καὶ εἰς τοῦ πουλιού τὴν κεφαλήν, στὴν κορυφήν του ἀπάνω
 εἰχεν πτερὸν τοῦ παγονιοῦ βαμμένον κιτρινόχρουν.

Τοῦτο ήτον τὸ σημάδιν του τὸ σύνρει εἰς τὰ ἄρματά του.

«Ἀπὸ μακρέα ἐπήδησεν καὶ εὑρέθην καβαλάρης·
 βαστὰ κοντάριν ἐμορφον, χρυσόν, ζωγραφισμένον.
 'Εκεὶ ἐσέβην καὶ αὐτὸς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ρήγα·
 εἰχε θεωρίαν ἀγγελικήν, μεγάλη ἐμορφοσύνην,
 ὅσοι τὸν εἰδαν εἴπασιν ἀγγελον ὅμοιάσει.

400 Καὶ ἡ πορφυρογέννητος, ωραία ἡ Μαργαρόνα
 σὰν εἶδεν τὸν Ἰμπέριον, ἐχάρην ἡ ψυχὴ τῆς,
 ἐσπάραξαν τὰ μέλη της, δι' αὐτὸν ἐπαρακάλει:
 «Θεὲ καὶ πάτερ βασιλεῦ, δέσποτα παντοκράτορ,
 βοήθα τὸν Ἰμπέριον νικήση εἰς τὸ κοντάριν!»
 Καὶ ὁ Ἀλλαμάνος, τὸ νὰ ιδῇ ἀνθρωπον καβαλάρην,

379 σκουδέρης (scudiere): ἵπποκοδίος.— 383 ἀργυροπεταλάτα: κοσμημένα μὲ μικρὰ στρογγυλά, ἀστμένια ἐλάσματα (πετάλια, πούλιες).— 385 κουβέρτα χρυσοτσάπωτη: σκέπασμα (θυσία) μὲ παρυφές ἀπὸ χρυσάφι καὶ μαργαριτάρι. — 391 ἐγκοφτὸν στὴν κορυφὴ τῆς περικεφαλαῖς ἦταν χαραγμένη ἡ παράσταση ἐνὸς κόρακου. — 394 σημάδι: ἐμβλῆμα, θυρεός.

Bibliothèque grecque vulgaire). Μιὰ σειρά ἐκδόσεων κειμένων τῆς παλαιότερης λογοτεχνίας, ἀποκαταστημένων κριτικά, θὰ περιλάβῃ ἡ σειρά ποὺ ἔγκαινιάστηκε πρόσφατα μὲ τὸν τίτλο «Βυζαντινὴ καὶ Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη». Τὴν ἐκδοτικὴ ἐπιτροπὴ ἀποτελοῦν οἱ κ. κ. Ι. Θ. Κακριδής, Ν. Μ. Παναγιωτάκης, Μ. Παπαθανάσπουλος, Λ. Πολίτης, Γ. Μ. Σηφάκης, καὶ Κ. Τσαντσάνογλου. 'Ως τώρα ἔχει ἐκδοθῆ μόνο ὁ 1ος τόμος, ἡ Διήγησις τοῦ 'Αλεξάνδρου (Ριμάδα), ἐκδοση David Holton, Θεσσαλονίκη 1974.

ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ. 'Ακρίτες ἦταν στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ οἱ πολεμιστὲς ποὺ ὑπεράπτικαν τὰ ἄκρα (τὰ σύνορα) τῆς αὐτοκρατορίας, κυρίως τὰ ἀνατολικά, στὴν περιοχὴ τῆς Μεσοποταμίας. Γύρω ἀπὸ τοὺς ἄκριτες αὐτοὺς καὶ τὰ κατορθώματά τους σχηματίστηκαν νωρὶς διάφοροι θρύλοι καὶ τραγούδια δημοτικά (μαρτυρίες ἔχουμε κιόλας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ 10ου αἰώνα). Πολλὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια αὐτὰ διατηρήθηκαν μὲ τὴν προφορικὴ παράδοση καὶ τραγουδιοῦνται ως τὶς μέρες μας (ἢ ὡς χτές): εἶναι αὐτὰ ποὺ δονομάζουμε «ἄκριτικα» καὶ ποὺ προέρχονται κυρίως ἀπὸ τὶς ἄκριτικὲς περιοχὲς (τὸν Πόντο, τὴν Καππαδοκία), ἀπ' ὧν πέρασαν στὴν Κύπρο, τὴν Κρήτη καὶ τὴν ἀλλὴ Ἐλλάδα. 'Εξυμνοῦν τὰ κατορθώματα, τὴν καταπληκτικὴ παλικαριά, τὴν σωματικὴ δύναμη καὶ τοὺς ἀγῶνες τῶν ἄκριτῶν μὲ τοὺς "Αραβεῖς (τοὺς Σαρακηνούς)" καὶ μὲ τοὺς «ἀπελάτες» (ποὺ ἦταν κάτι ἀνάλογο μὲ τοὺς «κλέφτες» τῆς Τουρκοκρατίας, ἀντίμαχοι, ἀλλὰ καὶ ἀντίστοιχοι μὲ τοὺς ἄκριτες — στὸ ἔπος ὁ Διγενῆς πάει στοὺς ἀρχηγούς τῶν ἀπελατῶν καὶ θέλει νὰ γίνη κι αὐτὸς ἀπελάτης, καὶ κάπου ἀκόμα ἀναφέρεται ως «μέγας ἀπελάτης»).

Μὲ βάση κυρίως τὰ τραγούδια αὐτὰ καὶ τοὺς θρύλους ἔνας ποιητὴς συνέθεσε ἔνα μεγάλο ποίημα, τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ 'Ακρίτα, ποὺ εἶναι τὸ πρῶτο γραπτὸ φιλολογικὸ μνημεῖο στὴ γλώσσα μας. Γύρω στὰ προβλήματα ποὺ γεννᾶ καὶ κυρίως στὴ σχέση του μὲ τὰ δημοτικὰ ἄκριτικὰ τραγούδια πολλὰ ἔχουν γραφτῇ καὶ ἡ ἔρευνα δὲν ἔχει πεῖ ἀκόμη τὸν τελευταῖο τῆς λόγο. Τὴν ἀρχικὴ μορφὴ τοῦ ἔπους τὴν τοποθετοῦσε ὁ Grégoire πρὶν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 10ου αἰώνα πιθανότερη εἶναι ἡ χρονολόγηση τοῦ Μαυρογορδάτου στὰ μέσα τοῦ 11ου. 'Η ἀρχικὴ αὐτὴ μορφὴ δὲν μᾶς ἔχει σωθῆ: τὸ κείμενο ἔχει παραδοθῆ μὲ εἴς χειρόγραφα, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν ισάριμες παραλλαγές, οἱ ὅποιες παραλλάσσουν ἀρκετὰ μεταξὺ τους. 'Η ἀρχαιότερη εἶναι ἀσφαλῶς ἡ παραλλαγὴ τῆς Grottaferrata (Κρυπτοφέρρης, G), ποὺ τὴν ἀκολουθεῖ ἀρκετὰ πιστὰ ἡ παραλλαγὴ τῆς Τραπεζούντας (T), ἐνῶ τῆς 'Ανδρου - 'Αθηνῶν (A) εἶναι ἀρκετὰ μεταγενέστερη καὶ μὲ πολλὲς αὐθικήτες προσθήκες, εἶναι δῆμως ἡ μόνη ποὺ διέσωσε δλόκληρο τὸ κείμενο. 'Η παραλλαγὴ τοῦ 'Εσκοριάλ (E) ἔχει μιὰ θέση ίδιαντη: τὸ κείμενο εἶναι

κακὸ καὶ πολὺ περικομμένο, ἡ γλώσσα δῆμως εἶναι καθαρὴ δημοτικὴ. Αὐτὸς ἦταν ποὺ ἔκαμε παλαιότερους μελετητὲς νὰ θεωρήσουν πῶς ἡ παραλλαγὴ τοῦ 'Εσκοριάλ βρίσκεται κοντύτερα στὸ ἀρχικὸ κείμενο τοῦ ἔπους, ποὺ τὸ ὑπέθεται γραμμένο σὲ γλώσσα λαϊκή, ἀπὸ τὴν δούτια «μεταφράστηκε» ὑστερώτερα σὲ γλώσσα ἀρχαιότερη. 'Η νεώτερη ἔρευνα ἔδειξε ὡστόσο πῶς ἡ γλώσσικη μορφὴ τῆς παραλλαγῆς Grottaferrata (μὲ τὰ πιὸ ἀρχαικὰ στοιχεῖα ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὲς παραχωρήσεις στὴν ὀμιλουμένη γλώσσα τῆς ἐποχῆς) αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχική, καὶ πῶς ὁ λαϊκότερος χαρακτήρας τοῦ 'Εσκοριάλ διεβίλεται στὸν μεταγενέστερο διασκευαστὴ (τὸ χρ. εἶναι τοῦ β' μισοῦ τοῦ 15ου αἰώνα) καὶ στὴν οἰκειότητα ποὺ αὐτὸς εἶχε μὲ τὴ λαϊκὴ γλώσσα καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς ἐποχῆς του. Οἱ ἀλλες δύο παραλλαγὲς εἶναι πολὺ μεταγενέστερες, τῆς 'Οξφόρδης (O) τοῦ 17ου αἰώνα, διασκευὴ σὲ ρίμα, ἡ δὲλη (δεύτερη 'Ανδρου, II) σὲ πεζό. 'Εδῶ δίνουμε κυρίως τὸ κείμενο τῆς παραλλαγῆς G, ἔξω ἀπὸ ἕνα δύο σημεῖα ποὺ λείπουν ἀπὸ αὐτὴν καὶ ποὺ τὰ παίρνουμε ἀπὸ τὴν T. 'Επίσης, σὰν δεῖγμα γραφῆς, καὶ ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν παραλλαγὴ τοῦ 'Εσκοριάλ.

Οἱ διάφορες παραλλαγὲς ἔχουν ἐκδοθῆ μεμονωμένα ἀπὸ τοὺς K. N. Σάθα, E. Legrand, A. Μηλιαράκη, D. C. Hesselink, Σπ. Λάμπρο καὶ Δ. Πασχάλη. Συγκεντρωτική, χρήσιμη, μὲ πολλὲς σημειώσεις: Π. Π. Καλονάρου, Βασίλειος Διγενῆς 'Ακρίτας, Νέα πλήρης ἔκδοσις, τομ. 1-2, 'Αθ. Δημητράκος, 1941. Νεώτερη ἔκδοση, κυρίως τῆς G μὲ ἀγγλικὴ μετάφραση καὶ ἀξιόλογη εἰσαγωγή: Digenes Akrites, edited with an Introduction, Translation and Commentary, by John Mavrogordato, Oxford, Clarendon Press, 1956. 2η ἔκδ. φωτοτυπική, 1963. «Συνοπτική», δηλ. παραλληλὴ ἔκδοση τῶν τεσσάρων παλαιότερων παραλλαγῶν (G, T, A, E), ἀπὸ τὸν Erich Trapp, Digenes Akrites, Synoptische Ausgabe der ältesten Versionen, Βιέννη 1971 (Wiener Byzant. Studien VIII) — ἔκδοση τῆς Αὐστριακῆς 'Ακαδημίας τῶν 'Επιστημῶν. (Σημαντικές ἀντιρρήσεις γιὰ τὰ πορίσματα τῆς εἰσαγωγῆς καθὼς καὶ γιὰ λάθη σημαντικὰ στὴν ἔκδοση τοῦ κείμενου, βλ. στὴν ἀναλυτικὴ βιβλιογραφία μου: Digenis Akritas, 'Α propos de la nouvelle édition de l'épopée byzantine, Scriptorium 27, 1973, 327 - 351). Στὴν ἀποκατάσταση τοῦ κείμενου ἔλαβα τώρα ωραίη μου καὶ τὶς εὔστοχες παρατηρήσεις τῆς Niki Eideneier, 'Ελληνικὰ 23 (1970), 299 - 319.

Τὸ ἔπος στὴν παραλλαγὴ G διαιρεῖται σὲ 8 βιβλία (στὶς ἀλλες σὲ 10). Τὰ τρία πρῶτα διηγοῦνται τὴν ιστορία τοῦ πατέρα τοῦ Διγενῆ, τοῦ Διμήτρης ής Συρίας Μουσούρη: Σὲ μιὰ ἐπίθεσή του αἰχμαλωτίζει τὴν κόρη τοῦ βυζαντινοῦ στρατηγοῦ, τὰ πέντε ἀδέρφια τῆς της ζητοῦν πίσω, ἀλλὰ σὲ μονο-

μαχία με τὸν νεώτερο ἀδερφὸν νικέται ὁ ἀμιράς καὶ ζητᾶ νὰ γίνῃ χριστιανὸς καὶ νὰ παντρευτῇ τὴν κόρην· προσῆλυτίζει μάλιστα καὶ τὴν μητέρα του καὶ σληνὴ τὴν γενιά του (τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸν ἀντιστοιχεῖ μὲν πραγματικῷ γεγονός τοῦ ἔτους 928). Γιὸς ἀπὸ τὸ γάμο αὐτὸν εἶναι ὁ ἡρωας τοῦ ἔπους, ποὺ γι' αὐτὸν λέγεται καὶ «διγενῆς». Τὰ ὑπόλοιπα βιβλία διηγοῦνται τὴν ἱστορία του: τὰ παιδικά του χρόνια πρῶτα, τὴν ἀγάπην του γιὰ τὸ ἄλογο καὶ τὰ κυνήγια, καὶ τὸ κυνήγιο του μὲ τὸ ἄγρια θηρίο. Μεγάλος ἀποσύρεται στὰ ἄκρα καὶ γίνεται ἀκρίτης, ἀφοῦ ἀρπάζει καὶ αὐτὸς (σὰν τὸν πατέρα του, ἀλλὰ μὲ τὴ συγκατάθεσή της) τὴν κόρη τοῦ στρατηγοῦ Δούκα καὶ τὴν παντρεύεται. Στὸ τέλος τοῦ Δ' βιβλίου (ποὺ εἶναι καὶ τὸ μακρύτερο) τὸν ἐπισκέπτεται στὶς ἄκρες καὶ τοῦ δίνει ἀφθονες τιμὲς ὁ Ἰδιος ὁ ἀυτοκράτορας (Βασίλειος στὴν G, Ρωμανὸς στὶς ἄλλες). Στὸ Ε' καὶ στὸ ΣΤ' βιβλίο ὁ Διγενῆς διηγεῖται μόνος τὶς ἀνδραγαθίες του· κέντρο τῶν διηγήσεων ἀντῶν εἶναι ἡ μάχη του μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἀπελατῶν καὶ κυρίως τὸ ὠραυότατο ἐπεισόδιο τῆς μονομαχίας του μὲ τὴν ἀμαζόνα Μαξιμῶ. Τὰ δυὸ τελευταῖα βιβλία εἶναι σύντομα καὶ μᾶλλον ἀσήμαντα: περιγράφουν τὸ θάνατο τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας τοῦ Διγενῆ, καθὼς καὶ τοῦ Ἰδιοῦ τοῦ ἡρωας καὶ τῆς γυναικάς του.

Δίνουμε: α) Α' βιβλίο στ. 86 - 197. Τὸ ἐπεισόδιο τῆς ἀρπαγῆς ἀπὸ τὸν ἀμιρὰ Μουσούρη τῆς κόρης τοῦ βυζαντινοῦ στρατηγοῦ, τῆς ἐπίσκεψης τῶν πέντε ἀδερφῶν τῆς στὸν ἀμιρὰ καὶ τῆς μονομαχίας μὲ αὐτὸν τοῦ μικρότερου (τοῦ Μικροκωνσταντίνου).

β) Τὸ κυνήγιο τοῦ Διγενῆ μὲ τὸ ἄγρια θηρίο. *Βιβλίο Δ'*, στ. 102-207. Παραλείπονται οἱ στ. 126 καὶ 146-154. 'Ο Διγενῆς ἀφοῦ μεγάλωσε ἀρκετά, καὶ μετὰ τὰ πρῶτα γράμματα ἔδειξε ἰδιαιτερη ἀγάπη γιὰ τὸ ἄλογο καὶ τὰ κυνήγια, παρακαλεῖ μιὰ μέρα τὸν πατέρα του νὰ βγοῦν μαζὶ καὶ νὰ κυνηγήσουν ἄγρια θηρία. 'Ο πατέρας του συγκατανεύει πάρινουν μαζὶ καὶ τὸ θεῖο τοῦ Διγενῆ, τὸν Κωνσταντίνο (τὸν Ἰδιοῦ μὲ τὸν ὄποιον εἶχε μονομαχήσει — βλ. τὸ προηγούμενο ἀπόσπασμα).

γ) Τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Διγενῆ στοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἀπελατῶν (τὸν Κλεναύμο καὶ τὸν 'Ιωαννίκιο), ὅπου τοὺς δηλώνει τὴν ἐπιθυμία του νὰ γίνη καὶ αὐτὸς ἀπελάτης. Γιὰ τοὺς ἀπελάτες βλ. παραπάνω. Τὸ ἐπεισόδιο λείπει ἀπὸ τὴν παραλλαγὴ τῆς Κρυπτοφέρρης τὸ παίρνουμε ἀπὸ τῆς Τραπεζούντας σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ἀντίστοιχο μέρος ἀπὸ τὴν παραλλαγὴ 'Ανδρου - Αθηνῶν (A 1591 - 1651 = T 1053 - 1086). Οἱ στίχοι 1617 - 1643 μόνο ἀπὸ τὴν παραλλαγὴ 'Ανδρου (λείτουν ἀπὸ τῆς Τραπεζούντας).

δ) Τὸ ἐπεισόδιο τῆς ἀρπαγῆς ἀπὸ τὸν Διγενῆ τῆς κόρης τοῦ στρατηγοῦ Δούκα (βιβλίο Δ', στ. 360-408 καὶ 436-455), μιὰ ἀναδίπλωση τοῦ Ἰδιοῦ θέματος ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ πατέρα του· μόνο ποὺ ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ

βίαιη ἀπαγωγὴ. 'Ο Διγενῆς γυρίζοντας ἀπὸ ἓνα κυνήγιο περνᾶ ἀπὸ τὸ παλάτι τοῦ στρατηγοῦ καὶ βλέπει τὴν κόρη του. 'Ο νέος καὶ ἡ νέα αἰσθάνονται ἀμέσως κεραυνοβόλο ἔρωτα.

ε) 'Οι δεῖγμα ἀπὸ τὴν λαϊκότερη γλώσσα τῆς παραλλαγῆς τοῦ 'Εσκοριάλ δίνουμε ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμα, συνέχεια ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐπεισόδιο, τὴν ἀπαγωγὴ τῆς κόρης ('Εσκορ., στ. 912-943).

στ) ΣΤ' βιβλ., στ. 170 - 269. 'Ο Διγενῆς ἔχει στήσει τὴν τέντα του στὴν ἔξοχη καὶ μένει ἔκει μὲ τὴ γυναίκα του. Περαστικὸ ἀπελάτες Θέλησαν νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν, ἀλλὰ ὁ Διγενῆς τοὺς ἔξολοθρεύει. 'Αφοῦ πάσι κοντὰ στὸν ποταμὸ γιὰ νὰ πλυνθῇ καὶ περιμένει τὴ γυναίκα του νὰ τοῦ φέρῃ ν' ἀλλάξῃ, παρουσιάζονται οἱ τρεῖς μεγάλοι ἀπελάτες: ὁ γέρο - Φιλοπαπτούς, ὁ 'Ιωαννίκιος καὶ ὁ Κίνναμος. (Σὲ δῆλο τὸ ΣΤ' βιβλίο ἡ διήγηση εἶναι στὸ στόμα τοῦ Διγενῆ).

ζ) Τὸ ἐπεισόδιο τῆς Μαξιμῶς (ΣΤ' βιβλ., στ. 544 - 785). Οἱ ἀπελάτες, νικημένοι τὴν πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν Διγενῆ, ζητοῦν τὴ βοήθεια τῆς Μαξιμῶς, ποὺ παρουσιάζεται συγγένισσά τους, γυναίκα πολεμικότατη, «ἀμαζόνα», ἀπόγονος ἀπὸ τὶς ἀνδρεῖς ἔκεινες 'Αμαζόνες «Ἄξιος θαυμάσεως 'Αλέξανδρος ἔφερεν ἐκ Βραχμάνων». 'Ετσι ἔρχονται ἀπάνω του δύοι μαζὶ (στοὺς τρεῖς ἀπελάτες ἔχει προστεθῆ καὶ τέταρτος, ὁ Λέανδρος): οἱ ἀπελάτες δὲν τῆς εἰχαν πεῖ τὴν ἀλήθεια, πως δὲ Διγενῆς πολεμᾶ μόνος του, χωρὶς συντρόφους (560 - 567). 'Ο Διγενῆς, στὴν πρώτη σύγκρουση μὲ τὴ Μαξιμῶ δὲν θέλει νὰ τὴν πολεμήσῃ καὶ κόβει μόνο τὸ κεφάλι τοῦ ἀλόγου της, καὶ νίστερα (στοὺς στίχους ποὺ παραλείπονται, 596-608) καταβάλλει τοὺς πολλοὺς ἀπελάτες. Οἱ νίστερεις ἔρχονται τότε μόνοι νὰ τὸν πολεμήσουν, καὶ ἀφοῦ τοὺς νικήση (609 - 643), παροτρύνει καὶ τὴ Μαξιμῶ νὰ φύγη μαζὶ τους. Αὐτὴ τοῦ ζητεῖ νὰ μονομαχήσουν τὴν ἄλλη μέρα (644-684): καὶ πραγματικά, τὴν ἄλλη μέρα γίνεται μὲ ὅλους τοὺς κακούνες τῆς παλικαριᾶς ἡ μονομαχία τοῦ Διγενῆ καὶ τῆς Μαξιμῶς. 'Υστερα πηγανουν μαζὶ στὸ ποτάμι, γιὰ νὰ ἐπελυθοῦν ἀπὸ τὰ αἰλατα, καὶ ὁ Διγενῆς παρασύρεται ἀπὸ τὴν δμορφία καὶ τὰ ἐρωτικὰ θέλγητρα τῆς Μαξιμῶς. (Παραλείπονται οἱ στ. 685 - 711, 721 - 6, 748 - 54. 'Ἐπίσης, μετὰ τὸν στ. 785 ὑπάρχει στὸ χρ Σ χάσμα ἐνὸς φύλλου' συμπλήρωσα ἀπὸ τὴν παραλλαγὴ Τ, 2636-53).

ΣΠΑΝΕΑΣ. Ποίημα παραινετικό, συμβουλές ποὺ ἀπευθύνει ἔνας γεροντότερος, ἵσως αὐλικός, μέλος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, πρὸς κάποιον νεώτερο πρίγκιπα (ποὺ εἶναι ἀκόμα ἀμούστακος, «Σπανέας»). 'Ισως συγγραφέας νὰ εἶναι ὁ 'Αλέξιος, γιὸς τοῦ αὐτοκράτορα 'Ιωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, ποὺ πέθανε τὸ 1142 πρὶν ἀπὸ τὸν πατέρα του· ὁ νέος στὸν δόπον γράφει εἶναι ὁ γιὸς τῆς ἀδερφῆς του καὶ τοῦ Σικελοῦ «καίσαρος» 'Ιωάννη

Ρογήρου. Τότε τὸ ποίημα χρονολογεῖται στὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 12ου αἰώνα. — Μᾶς ἔχει σωθῆ σὲ πάρα πολλὰ χειρόγραφα, πολὺ ἀνόμοια μεταξύ τους, γιατὶ δὲ κάθε ἀντιγραφέας πρόσθετε καὶ ἄλλες συμβουλές· κυκλοφόρησε καὶ ὡς ἔντυπη φυλλάδα, ἀπὸ τὸ 1550 καὶ ὕστερα. Ἐκδόσεις: *Wagner, Carmina, τελ. 1-27, καὶ E. Legrand, Bibliothèque grecque vulgaire, τόμ. 1, Παρίσι 1880.*

(Ἀπὸ τὸ πρῶτο ἀπόσπασμα παραλείπονται οἱ στ. 29 - 42, 46 - 47, 50 - 51).

ΜΙΧΑΗΛ ΓΛΥΚΑΣ. Γνωστὸς βυζαντινὸς λόγιος τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν, ποὺ ἔγραψε Χρονογραφία, ἔργα θεολογικὰ κ.ἄ. (στὴ λόγια, φυσικά, βυζαντινὴ γλώσσα). Τὸ ποίημά του (σὲ γλώσσα λαϊκότερη) τὸ ἀπευθύνει στὸν Μανουὴλ Α' Κομνηνὸν ἀπὸ τὴ φυλακή, ὅπου τὸν ἔβαλαν, ἀπὸ τὶς διαβολές, καθὼς λέει, κάποιου γείτονα· ἵσως νὰ ἔχῃ γραφτῇ στὰ 1159. — Ἀπὸ ἔνα μοναδικὸ χρ στὸ Παρίσι (Paris. gr. 288) τὸ ἔξεδωσε ὁ *E. Legrand, Bibliothèque grecque vulgaire, τόμ. 1, Παρίσι 1880*, καὶ ὕστερα ὁ *Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης* ('Αθ. 1906). Νεώτερη: *Μιχαὴλ Γλυκᾶ Στίχοι οὓς ἔγραψε καθ' ὃν κατεσχέθη κυρίῳ, Κριτικὴ ἔκδοση Εὖδ. Θ. Τσολάκη, Θεσσαλονίκη 1959* ('Επιστ. Ἐπετ. Φιλοσ. Σχολῆς, Παράρτ. ἀρ. 3).

Στὸ τελευταῖο ἀπόσπασμα (στ. 254-288) τὸ νόημα εἶναι πώς τὰ δυσάρεστα ἀποτελέσματα ἀπὸ κάποιο (ἀσήμαντο) κακὸ τοῦ ἔρχονται τῷρα ἐντελῶς ἀναπάντεχα ὅστερ' ἀπὸ πολὺν κυρίῳ· καὶ ἀκόμα πώς τὸ φταιξίῳ δὲν ἥταν δικό του, καὶ ἡ ἀδικία εἶναι πώς αὐτὸς πληρώνει γιὰ τὸ φταιξίῳ κάποιου ἄλλου. Τοῦ Γλυκᾶ τοῦ ἀρέσει ἰδιαίτερα νὰ ἐκφράζεται μὲ λαϊκές παροιμίες.

ΠΡΟΔΡΟΜΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Τὰ χειρόγραφα τ' ἀποδίδουν στὸν Θεόδωρο Πρόδρομο, τὸν γνωστὸ λόγιο καὶ πολυγράφο συγγραφέα τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν. Σήμερα παραδεχόμαστε πώς εἶναι παρωδίες ἢ ποιήματα γραμμένα «κατὰ τὸ ὄφος» τοῦ Πρόδρομου, ποὺ ἥταν γνωστὸς ὡς δὲ κατ' ἔξοχὴν αἰτητικὸς ποιητής. Ἀνήκουν κι αὐτὰ στὴν Ἱδιαίτερη (12ος αἰώνας). Μᾶς ἐσώθηκαν σὲ πολλὰ χρφ. Πρῶτος ἔξεδωσε δύο ποιήματα ὁ *A. Koraiés, "Ατακτα, τόμ. 1, Παρίσι 1828* (μὲ σημαντικὰ σχόλια). "Άλλες ἐκδόσεις: *E. Miller - E. Legrand, Collection de monuments, Nouv. Série, τόμ. 7, Παρίσι 1875. E. Legrand, Bibliothèque grecque vulgaire, τόμ. 1, Παρίσι 1880. Κριτική: D. C. Hesselink - H. Pernot, Poèmes prodromiques en langue vulgaire, Amsterdam 1910.* Νεώτερη ἔκδοση, γιὰ τὴ «Βυζαντινὴ καὶ Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη» ἀνέλαβε νὰ ἐτοιμάσῃ ὁ *Hans Eideneier*. Πολλοὶ ἔχουν ἀσχοληθῆ μὲ τὰ ποιήματα, κυρίως γιὰ τὸ γλωσσικό τους ἐνδιαφέρον (Κοραής, Γ. Ν. Χατζιδάκις, Φ. Κουκουλές κ.ἄ.). Στὶς

έρμηνεις μου στηρίχτηκα πιὸ πολὺ στὸν Κοραή, στὸ γλωσσάριο τοῦ *Heseling - Pernot*, στὸ ἄρθρο τοῦ *H. Eideneier Byz. Zeitschrift* 57 (1964) 329-337, καθὼς καὶ σὲ φιλικές παρατηρήσεις τοῦ Ἅδιου.

'Απὸ τὰ τέσσερα ποιήματα, τὸ Α' ἔχει θέμα κυρίως τὴ φτώχεια τοῦ Πτωχοπόροδρομοῦ καὶ τὶς γκρίνιες τῆς γνωσίας του γ' αὐτό, τὸ Β', ποὺ μᾶς ἔχει παραδοθῆ ἀσχῆμα, εἶναι μιὰ ἔξιστόρηση τῶν ἀναγκῶν ποὺ ἔχει μιὰ πολύαριθμη οἰκογένεια. Στὸ Γ', ἀρκετὸ διαφορετικό, δὲ ποιητής παρουσιάζεται καλόγερος σ' ἓνα μοναστήρι ποὺ διουκεῖται πολὺ ἀσχῆμα ἀπὸ δύο ἀθλιοὺς ἡγουμένους, πατέρα καὶ γιο. Τὸ ποίημα καταλήγει σὲ μιὰν αὐτηρὴ σάτιρα κατὰ τῶν ἡγουμένων. Τὸ Δ' πάλι εἶναι τὸ αἰώνιο παράπονο τοῦ «γραμματικοῦ», τοῦ δασκάλου· τί καλύτερα θὰ ἥταν νὰ μάθαινε διποιαδήποτε ἀλλη τέχνη, μὲ τὴν ὄποια θὰ κέρδιζε πολὺ περισσότερα καὶ θὰ γλίτωνε ἀπὸ τὴ φτώχεια ποὺ τὸν δέρει. Τὸ Β' μᾶς παραδίδεται ἀπὸ δύο χειρόγραφα σὲ δύο κάπως διαφορετικές παραλλαγές. Τὸ κείμενο μᾶς βασίζεται κυρίως στὸ ἓνα (G), μὲ μερικές προσθήκες ἀπὸ τὸ δεύτερο.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ. "Εμμετρο χρονικό, γραμμένο γύρω στὸ 1300 ἀπὸ Φράγκο γλωσσικὰ ἔξελληνισμένον (τῆς δεύτερης ἡ μᾶλλον τῆς τρίτης γενιᾶς). Γ' αὐτὸ καὶ ἡ ἔκθεση τῶν γεγονότων γίνεται ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν Φράγκων καὶ μὲ πνεῦμα ἀνθεληνικό. Τὸ πρωτότυπο κείμενο γράφτηκε ἐλληνικὰ (καὶ μᾶς ἔχει σωθῆ σὲ πολλὰ χρφ) καὶ μεταφράστηκε ὑπερώτερα στὰ γαλλικὰ καὶ σὲ ἄλλες γλώσσες (ἰταλικά, ἀραγονικά). Ἡ θεωρία μερικῶν νεώτερων μελετητῶν (*G. Spadaro, H. E. Lurier*) πώς, ἀντίθετα, τὸ ἀρχικὸ κείμενο γράφτηκε γαλλικὰ καὶ πώς τὸ ἐλληνικὸ εἶναι μετάφραση τοῦ ἀρχικοῦ αὐτοῦ κειμένου, δὲν νομίζουμε πώς εἶναι πιθανή. Παλαιότερες ἐκδόσεις τοῦ *J. A. Buchon* (1825, 1840, 1845). "Αριστη νεώτερη, κριτική: *The Chronicle of Morea, Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως. A History in poetical verse, relating the establishing of Feudalism in Greece by the Franks in the 13th century. Edited in two parallel texts from the MSS of Copenhagen and Paris, with Introduction, critical Notes and Indices, by John Schmitt, Λονδίνο 1904.* Χρήσιμη (καὶ μὲ πολλὲς σημειώσεις): *Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως. Τὸ ἐλληνικὸν κείμενον κατὰ τὸν κώδικα τῆς Κοπεγχάγης μετὰ συμπληρώσεων καὶ παραλλαγῶν ἐκ τοῦ Παρισινοῦ. Εἰσαγωγὴ, ὑποσημειώσεις καὶ ἐπεξεργασία Πέτρου Π. Καλονάρου, Αθ., Δημητράκος, 1940.* (Παρόλο ποὺ δὲν ἀναφέρεται, τὸ κείμενο εἶναι ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν Schmitt). Νεώτερη ἀγγλικὴ μετάφραση (μὲ εἰσαγωγὴ καὶ σχόλια): *Harold E. Lurier, Crusaders as Conquerors. The Chronicle of Morea. Translated from the Greek, with Notes and Introduction, Columbia Univers. Press, New York and London, 1964.*

Στ. 4073 - 4179. Τὸ Χρονικὸ παρουσιάζει (βλ. παραπάνω) τὸν Σεβαστοκράτορα τῆς Μεγάλης Βλαχίας ὡς ἀδερφὸ τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου, ποὺ δὲν εἶναι σωστό. Γι' αὐτὸ καὶ μέσα στὴ σκηνὴ ὁ Σεβαστοκράτορας προσφωνεῖ τὸν Βιλλαρδούνο ἀδέλφῳ καὶ γαμπρῷ. Στὴν πραγματικότητα ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδούνος ἦταν γαμπρὸς τοῦ συμμάχου του, τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαήλ Β'. (Χαρακτηριστικὴ ἡ ῥητὴ μνεῖα τοῦ Χρονικοῦ πῶς ὁ Βιλλαρδούνος μίλησε ἐλληνικά. Στὴ μάχῃ τῆς Πελαγονίας θὰ ἦταν 45 - 50 ἑτῶν καὶ εἶχε ζῆσει πάντα στὴν Πελοπόννησο).

Στ. 5745 - 5900. Κατὰ τὴν μάχην τῆς Πελαγονίας καὶ τὴν ἀνακατάληψη τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1261), ὁ Βιλλαρδούνος, ποὺ εἶχε κρατηθῆ αἰχμάλωτος στὴν Κωνσταντινούπολη, ὑπογράφει συνθῆκες μὲ τὸν Μιχαήλ Παλαιολόγο, τοῦ παραχωρεῖ τὰ τρία κάστρα (βλ. παραπάνω) καὶ ἐπιστρέφει στὸν Μορέα. Οἱ Ἑλλῆνες κάτοικοι ἐπαναστατοῦν, οἱ Βυζαντῖνοι τοὺς ἐνίσχυουν (ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ εἶναι ὁ ἀδερφὸς τοῦ αὐτοκράτορα, ὁ Μέγας Δομέστικος Κωνσταντῖνος), καὶ ἀρχήζει πόλεμος ἀνάμεσα σὲ Φράγκους καὶ Ἑλλήνες (μάχες στὴν Πρινίτσα, τὸ Μακρυπλάγιο κ.ἄ.). Μέσα σ' αὐτὴ τῇ δύσκολῃ γιὰ τὸν Βιλλαρδούνον καταστασης τοποθετεῖ τὸ Χρονικὸ τὸ ἔρωτικὸ ἐπεισόδιο τοῦ ἀφέντη τῆς Καρύταινας (τοῦ Geoffroi de Bruyères, ποὺ εἶχε ἀνδραγαθῆσει στὴ μάχη τῆς Πελαγονίας) μὲ τὴ γυναίκα τοῦ «λίζιου» του (ὑποτελοῦς φευδαρχικά) Jean de Catavas (ποὺ εἶχε ἀνδραγαθῆσει καὶ αὐτὸς στὴ μάχη τῆς Πρινίτσας). Τὸ ζευγάρι πηγαίνει στὴν Ἀπούλια (Πούλια), στὸ Μπάρι, γιὰ νὰ προσκυνήσῃ τάχα στὴν περιφημη ρομανικὴ βασιλικὴ τὸν Ἀγ. Νικολάου τὸ λείψανο τοῦ ἄγιου (τοῦ πατρὸς τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπισκόπου Μύρων τῆς Δυτικῆς — 4ος αι.— ποὺ τὸ λείψανό του εἶχε μεταφερθῆ ἀπὸ τὰ Μύρα στὸ Μπάρι στὰ 1087). Ἡ Μαφρεδόνη εἶναι πόλη τῆς Ἀπούλιας, χτισμένη ἀπὸ τὸν Μαμφρέδο. Εἶναι αὐτὸς ὁ ρόι Μαφρέδης τοῦ Χρονικοῦ, ὁ περιφημος Manfred, γιὸς τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορα Φρειδερίκου Β' Hohenstaufen καὶ βασιλέας τῶν Δύο Σικελιῶν (1258-1266); ἡ δεύτερη γυναίκα του ἦταν κόρη τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαήλ Β', γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς τὸν βοηθὸ στὴ μάχη τῆς Πελαγονίας (βλ. παραπάνω).

Στ. 6173 - 6240. Ἡ διαιράξη ἀνάμεσα στὸν πάπα καὶ στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας καὶ οἱ πόλεμοι ἀνάμεσα στοὺς Γιβελίνους (τοὺς διπάδους τοῦ αὐτοκράτορα) καὶ τοὺς Γουέλφους (τοὺς διπάδους τοῦ πάπα) εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ περιστατικὰ στὴν ἱστορία τῆς Ἰταλίας καὶ γενικά τῆς Δύσης, ἰδίως τὴν ἐποχὴ τοῦ αὐτοκράτορα Φρειδερίκου Β' Hohenstaufen (1220 - 1250) καὶ ὑστερότερα. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Φρειδερίκου, διγίὸς του Μαμφρέδος γίνεται τὸ 1258 βασιλέας τῆς Σικελίας καὶ τῆς Νεαπόλεως καὶ ἀρχηγὸς τῶν Γιβελίνων. Γιὰ ν' ἀντιδράσουν στὴ μεγάλη του

δύναμη οἱ πάπες Οὐρβανὸς Δ' καὶ Κλήμης Δ' (Γάλλοι ἀπὸ καταγωγῆ) ἔστεψαν βασιλέας τὸν Κάρολο τῆς Ἀνδεγαβίας (Charles d' Anjou, κόντες τῆς Ἀντζάω), ἀδερφὸ τοῦ βασιλέας τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Θ' (Saint Louis). Στὴν ἀποφασιστικὴ μάχη τοῦ Benevento (Μπονιβάντ, 1266) ἡττήθηκε καὶ συντώθηκε ὁ Μακρυφέδος, καὶ βασιλέας τῆς Σικελίας καὶ Νεαπόλεως (τῶν Δύο Σικελιῶν) ἔμεινε ὁ Κάρολος ὁ Ἀνδεγαβικός, ὁ δόπος, ἔνα χρόνο ἀργότερα (1267), μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Βιτέρμπο, παιδίνει καὶ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ Μορέως, ποὺ τὸ διουκεῖ ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα μὲ τοὺς ἀπεσταλμένους του (τοὺς βαῖλους).

ΛΙΒΙΣΤΡΟΣ ΚΑΙ ΡΟΔΑΜΝΗ. Τὸ μυθιστόρημα μᾶς ἔχει σωθῆ σὲ πέντε χειρόγραφα, δυστυχῶς δύμως λείπει ἀκόμα μὰ καλὴ κριτικὴ ἔκδοση. Ἀπὸ τὸ Παρισινὸ χρῖ δέδωσε μὰ πρώτη ἔκδοση ὁ A. I. Μανδροφενῆς, Ἐκλογὴ, Ἀθ. 1866. Ἀπὸ τὸ χρῖ τῆς Νεαπόλεως ὁ W. Wagner, Trois poèmes grecs du moyen-âge, Βερολίνο 1881. Νεώτερη, βασισμένη κυρίως στὰ χρῖ τοῦ Leiden καὶ τοῦ Ἐσκοριάλ : J.A. Lambert, née van der Kolf, Le roman de Libistros et Rhodamné, publié d'après les manuscrits de Leyde et de Madrid... Amsterdam 1935 (δυστυχῶς δῆλοι καλή, τυπώνει ἀντικριστὰ τὸ κείμενο τῶν δύο χρῖ, χωρὶς κριτικὴ ἀποκατάσταση). Κριτικὴ ἔκδοση, βασισμένη καὶ στὰ πέντε σήμερα γνωστὰ χειρόγραφα (τὸ πέμπτο στὴν Βατικανό), ἐτοιμάζει ἀπὸ καὶ δὲ ὁ συνάδελφος κ. M. I. Μανούσακας. Στὰ ἀποσπάσματα ποὺ δίνει προσπάθησα ν' ἀποκαταστήσω κριτικὰ τὸ κείμενο κατέληξα στὸ συμπέρασμα πῶς τὸ πιὸ ἀξιόπιστο χρῖ εἶναι ὁ Scaligeranus 55 (τοῦ Leiden), καὶ ὑστερά ἀκολουθοῦν ὁ Νεαπολιτανὸς καὶ ὁ Παρισινός, ἐνῶ τὸ χρῖ Ἐσκοριάλ καὶ Βατικανό, ποὺ εἴναι τὰ πληρέστερα, ἀλλοιώνουν σὲ πολλὰ σημεῖα αὐθιστέται τὸ κείμενο. (Ἐγχαριστῶ θερμὰ τὸν κ. Μανούσακα, ποὺ ζήθει στὴ διάθεση μου τὸ ἀντίγραφό του ἀπὸ τὸν Βατικανὸ κώδικα). Ἡ ἀριθμηση τῶν στίχων κατὰ τὴν ἔκδοση Lambert καὶ τὸν κώδ. Scaligeranus (S) μὲν ὁ στὰ δύο πρῶτα ἀποσπάσματα ἡ ἀριθμηση εἶναι τοῦ Νεαπολιτανοῦ (N), ἐπειδὴ στὸν S λείπει ἡ ἀρχή. — Ἰταλικὴ μετάφραση ὅλου τοῦ μυθιστορήματος (ἀπὸ τὸ Βατικανὸ χρῖ) : Libistro e Rodamne, Romanzo cavalleresco bizantino. Introduzione e versione italiana di Vincenzo Rotolo, Αθ. 1965 (Κείμενα καὶ μελέται νεοελλ. φιλολογίας, διευθυντ. καθηγ. Γ. Θ. Ζώρας, ἀρ. 22).

Τὸ δέ θεσμόν της. "Ολο τὸ μυθιστόρημα τὸ διηγεῖται ὁ Κλιτοβὸς στὴ φίλη του τὴ Μυρτάνη. Περπατώντας θλιψμένος συνάντησε ἔναν ἀλλο θλιψμένο νέον εἶναι ὁ Λίβιστρος, πρίγκιπας τοῦ Αιθιανδρου. Κι αὐτὸς τοῦ διηγεῖται τὴν ἱστορία του : πῶς ὑστερά ἀπὸ ἔναν ἀλληγορικὸ δύνειρο ἔφυγε ἀπὸ τὴ χώρα του, ἔφτασε στὸν Ἀργυρόκαστρο, ἐρωτεύτηκε τὴν κόρη τοῦ βασιλιά, τὴ

Ροδάμνη, καὶ πᾶς παντρεύτηκαν, ἀφοῦ πρῶτα νίκησε στὸ κονταροχτύπημα τὸ βασιλιὰ τῆς Αἰγύπτου Βερδερίχο. 'Αλλὰ ὑστερ' ἀπὸ λίγον καιρὸν δὲ Βερδερίχος μεταυμοφωμένος καταφέρει νὰ κλέψῃ τὴν Ροδάμνη, καὶ δὲ Λίβιστρος γυρίζει τὸν κόσμο γιὰ νὰ τὴ βρῇ. (Τότε συναντᾶ καὶ τὸν Κλιτοβό). Οἱ δυὸς φίλοι ἔξακολουθοῦν μαζὶ τὴν ἀναζήτηση καὶ σ' ἐναν ἔρημο τόπῳ βρίσκουν μιὰ μάγισσα (κύτην ποὺ εἶχε βοηθήσει τὸν Βερδερίχο στὴν ἀπαγωγὴν). 'Απ' αὐτὴν μαθαίνουν πῶς ἡ Ροδάμνη ἔχει ἰδρύσει ἔνοδοχεῖο καὶ ἔχει θέσει δρό στὸν Βερδερίχο νὰ περιμένῃ τέσσερα χρόνια μήπως γυρίσῃ δὲ Λίβιστρος. Μὲ μαγικὰ ἄλογα ποὺ τοὺς προμηθεύει ἡ μάγισσα, οἱ δυὸς φίλοι περνοῦν τὴν θάλασσα καὶ φτάνουν στὸ ἔνοδοχεῖο τῆς Ροδάμνης, δηλαδὴ τὸν Λίβιστρο.

N 27 - 76. "Τοστερ" ἀπὸ ἔνα σύντομο προσίμιο (1 - 26), δὲ Κλιτοβός ἀρχίζει νὰ δηγῆται πῶς συνάντησε γιὰ πρώτη φορά τὸν Λίβιστρο. Τὸν παρουσιάζει σὰν Φράγκο (Λατινό) εὐγενῆ, ποὺ πηγαίνει κυνήγι (τὸ Μεσαίωνα χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὸ κυνήγι τὰ γεράκια).

N 882 - 963. 'Αφοῦ ἔφυγε ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ δὲ Λίβιστρος φτάνει στὸν Ἀργυρόκαστρο. Τὸ κάστρο περιγράφεται μὲ κάθε λεπτομέρεια: ἔχει πολλὲς πλευρὲς καὶ σὲ κάθε πλευρὰ δώδεκα ἀγάλματα μὲ διάφορες ἀλληγορικὲς παραστάσεις. 'Εδῶ περιγράφεται ἡ μιὰ πλευρά, μὲ τὰ ἀγάλματα τῶν δώδεκα μηνῶν. Σὲ κάθε ἀγάλμα ἔνα χαρτὶ δηλώνει ποιὸς εἶναι ὁ μῆνας ποὺ εἰκονίζεται. ("Ἐκφραστή" σημαίνει λεπτομερῆ περιγραφή).

S 372 - 661. Μεγάλο μέρος τοῦ μυθιστορήματος πιάνουν τὰ «πιττάκια» ποὺ στέλνει δὲ Λίβιστρος, γιὰ νὰ κατακήσῃ τὴν Ροδάμνη. Τὰ ἔρωτικὰ αὐτὰ γράμματα τὰ δένει σ' ἔνα βέλος καὶ τὰ πετᾶ στὸν ἡλιακὸ (τὸ δῦμα, τὴν ταράτσα) τῆς κόρης. Αὐτὸ ποὺ στέλνει ἐδῶ εἶναι κιόλας τὸ τέταρτο. 'Η κόρη ἀρχίζει σιγὰ σιγὰ νὰ αἰσθάνεται συμπάθεια πρὸς τὸν νέο ποὺ στέλνει τὰ γράμματα, καὶ τὸ βράδυ μὲ τὶς ἀκόλουθες τῆς τραγουδᾶ ἔνα «καταλόγι» (372 - 438). Μὲ τὴν συμβουλὴ τοῦ εὐνούχου (Βέτανου) δὲ Λίβιστρος στέλνει καὶ ἀλλα πιττάκια (495 - 521 — καὶ 522 - 547 ἀλλο πιττάκι). 'Ει κόρη τοῦ στέλνει κι αὐτὴ γράμμα, ὅπου τοῦ μιλεῖ πιὰ γιὰ τὸν ἔρωτά της (548 - 661· ταραλείπονται οἱ στ. 601 - 618, ποὺ περιέχουν τὴν ἀπάντηση τοῦ Λίβιστρου). Στὸ τέλος, καὶ ἀφοῦ στὸ μεταξὺ ἀνταλλάξουν (διὰ μέσου τοῦ εὐνούχου) δαχτυλίδια, ἡ Ροδάμνη ὑπόσχεται νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ κάστρο καὶ νὰ συναντηθοῦν μὲ τὸν Λίβιστρο (1054 - 1108).

S 1600 - 1643. 'Αφοῦ τοὺς εἶπε ποιὰ εἶναι, ἡ μάγισσα κατόπιν τοὺς δηγεῖται ὅλη τὴν ιστορία γιὰ τὸ πῶς εἶχε βοηθήσει τὸ βασιλέα Βερδερίχο γιὰ τὴν ἀπαγωγὴ τῆς Ροδάμνης. "Οταν μαθαίνη ποιὸι εἶναι, τοὺς ζητᾶ νὰ τὴ λυπηθοῦν καὶ νὰ μὴν τὴ σκοτώσουν, καὶ ὑπόσχεται νὰ τοὺς βοηθήσῃ.

S 2629 - 2656. Μὲ τὰ μαγικὰ ἄλογα ποὺ τοὺς δίνει ἡ μάγισσα, περνοῦν τὴν θάλασσα καὶ φτάνουν ἀμέσως στὸ μέρος δηλαδὴ στὴσει τὸ ἔνοδοχεῖο τῆς ἡ Ροδάμνη. Γιὰ νὰ μὴν πάθη ἀπὸ τὴν Ισχυρὴ συγκινηση, πηγαίνει νὰ τὴ συναντήσῃ πρῶτος δὲ Κλιτοβός καὶ σιγὰ σιγὰ τῆς δίνει τὴν πληροφορία γιὰ τὸν ἔρχομεν τὸν Λίβιστρο. "Τοστερα ἐπιστρέφει δηλαδὴ στὸ φίλο του, καὶ οἱ δυὸς μαζὶ πορεύονται πρὸς τὸ ἔνοδοχεῖο. 'Αφοῦ φτάσουν ἔχει καὶ γινὴ ἡ ἀναγνώριση, καθαλικεύουν τ' ἄλογα καὶ ἐπιστρέφουν καὶ οἱ τρεῖς. Στὸ δρόμο ἡ Ροδάμνη θυμάται καὶ ξαναλέει τὰ ἔρωτικὰ πιττάκια ποὺ τῆς ἔστελνε δὲ Λίβιστρος. Τὴν νύχτα φτάνουν σ' ἔνα διμορφό λιβάδι καὶ σταματοῦν γιὰ νὰ διανυκτερεύσουν: ξεκινοῦν τὸ ἄλλο πρῶτον καὶ ἡ Ροδάμνη θυμάται πάλι τὰ παλιά, γιὰ τὸ γαϊτάνι ποὺ εἶχε στείλει τοῦ Λίβιστρου, πλεγμένο ἀπὸ τὰ μαλλιά της, καὶ γιὰ τὸ μαξιλάρι ποὺ τῆς ἔστελνε δὲ Λίβιστρος, γεμάτο (ὅπως τῆς ζηραφής) μὲ τὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς του (2856 - 2934). Τὰ τραγούδια ἔξακολουθοῦν σ' ὅλο τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, καθὼς μάλιστα δὲ Λίβιστρος ἀναγνωρίζει τὰ μέρη ποὺ εἶχε περάσει θλιμμένος πρωτύτερα.

ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ ΚΑΙ ΧΡΥΣΟΡΡΟΗ. "Ενα χρ στὸ Leiden (Scligeranus 55). Ἐκδόσεις: Sp. Lambros, Collection de romans grecs, Παρίσι 1880. E. Κριαρᾶ, Μυθιστορήματα, σελ. 17 - 83. Le roman de Callimaque et de Chrysorrhœ. Texte établi et traduit par Michel Pichard, Παρίσι 1956 (Les Belles Lettres, Collection byzantine).

Τὸ μυθιστόρημα μᾶς ἔχει παραδοθῆ, ὅπως δλα, χωρὶς ὄνομα συγγραφέα. 'Οστέο μιὰ ἔμμεση μαρτυρία μᾶς δόηγει στὴν ὑπόθεση (ποὺ τὴ δέχονται σήμερα πολλοὶ) ποὺ δὲ συγγραφέας εἶναι δὲ Ανδρόνικος Παλαιολόγος, γιὸς τοῦ σεβαστοκάτορα Κωνσταντίνου καὶ πρωτεξάδερφος τοῦ Ανδρόνικου Β', καὶ πῶς τὸ ποίημα γράφτηκε στὶς ἀρχές τοῦ 14ου αἰώνα (ἀκριβέστερα 1310 - 1340).

"Τ π δ θ ε σ η. 'Ο Καλλίμαχος εἶναι δὲ μικρότερος ἀπὸ τοὺς τρεῖς γιοὺς ἐνδὲ βασιλικ., οἱ ὅποιοι ξεκινοῦν μαζὶ νὰ κάμουν ἀνδραγαθίες καὶ φτάνουν σὲ ἔνα φοβερὸ δρακοντόκαστρο (178 - 209). Οἱ ἀλλοι φοβοῦνται, καὶ δὲ Καλλίμαχος πηδᾶ μόνος τοῦ μέσα (271 - 315). Τὸ κάστρο εἶναι ἔρημο, ἀλλὰ σ' ἔνα δωμάτιο βρίσκει μὰ νέα, τὴν Χρυσορρόη, κρεμασμένη ἀπὸ τὰ μαλλιά: τὴ βασινίζει μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἔνας δράκος. 'Ο Καλλίμαχος τὸν σκοτώνει καὶ οἱ δυὸ νέοι ζοῦν εὐτυχισμένοι. 'Αλλὰ ἔνας ζένος βασιλιάς καταφέρνει μὲ τὴ βοήθεια μᾶς μάγισσας ν' ἀπαγάγῃ τὴ Χρυσορρόη. 'Ο Καλλίμαχος (ποὺ ή Χρυσορρόη τὸν νομίζει πεθαμένον) τὴν ἀναζητεῖ παντοῦ, καὶ κατὰ τύχη φτάνει στὸ παλάτι τοῦ ἀρπαγά βασιλικ. Μπαίνει βοηθός (μισταργός) τοῦ κηπουροῦ, καὶ μιὰ μέρα κρεμά τὸ δαχτυλίδι τοῦ σ' ἔνα δέντρο (1750 - 1771). 'Η Χρυσορρόη

τὸν ἀναγνωρίζει, καὶ οἱ δύο νέοι βλέπονται κρυφὰ σ' ἔνα κιβότιο (φρουρτάτον) στὸν κῆπο (1864 - 1917). Οἱ εὐνοῦχοι τοῦ βασιλιά ὅμως τοὺς ἀνακαλύπτουν καὶ τοὺς ὁδηγοῦν μπροστὰ σ' ἐκεῖνον γιὰ νὰ τοὺς δικάσῃ. 'Ο βασιλιὰς ἀναγνωρίζει πῶς αὐτὸς εἴχε φταλέσει καὶ τοὺς ἐλευθερώνει.

ΒΕΛΘΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ ΧΡΥΣΑΝΤΖΑ. 'Ενα χειρόγραφο, Paris, gr. 2909. Παλαιότερες ἐκδόσεις τοῦ A. Elissen (Λειψία 1862) καὶ τοῦ A. Μαυροφύδου, 'Εκλογὴ (Άθ. 1866). E. Legrand, Bibliothèque grecque vulgaire, τομ. 1, Παρίσι 1880. (Τὸ κείμενο ἀνατυπώνεται καὶ στὴν ἐκδοσῃ: Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα, μυθιστόρημα 13ου αἰώνα. Εἰσαγωγικὴ μελέτη Γ. Μηλάδη, 'Άθ. 1925, Ἐκδόσεις Στοχαστή). Νεώτερη: E. Κριαρᾶ, Μυθιστορήματα, σελ. 85 - 130.

'Τ πόθε ση. 'Ο Βέλθανδρος, γιὸς τοῦ βασιλιὰ Ροδόφιλου, δυσαρεστημένος μὲ τὸν πατέρα του, φεύγει καὶ γυρίζει τὶς χῶρες τῆς Ἀνατολῆς. 'Οδηγημένος ἀπὸ ἔνα ἀστέρι, ποὺ καθηρεφτίζεται σ' ἔνα ποτάμι, φτάνει στὸ 'Ἐρωτόκαστρο' καθὼς περιεργάζεται τὰ παράξενα τοῦ κάστρου, τὸν καλοῦν νὰ παρουσιαστῇ στὸ βασιλιά τῶν Ἐρώτων (460 - 488), ποὺ τὸν βάζει νὰ κρίνῃ ποιὰ εἶναι ἡ ὥραιότερη ἀνάμεσα σὲ σαράντα κόρες. Φεύγοντας ἀπὸ ἐκεῖ καὶ φτάνοντας στὴν Ἀντιόχεια ὁ Βέλθανδρος ἀναγνωρίζει στὴ Χρυσάντζα (τὴν κόρη τοῦ βασιλιὰ) τὴν νέα τοῦ Ἐρωτόκαστρου. Οἱ δύο νέοι ἐρωτεύονται (829 - 868) καὶ περνοῦν κρυφὰ μέρες εὐτυχισμένες· κάποτε ὅμως τοὺς ἀνακαλύπτουν, καὶ ὁ Βέλθανδρος, γιὰ νὰ γλυτώῃ ἀπὸ τὴν δργὴ τοῦ βασιλιά, ἰσχυρίζεται πῶς στὶς νυχτερίνες του ἐπισκέψεις συναντοῦσε τὴν θεραπανίδα τῆς βασιλοπούλας. Οἱ δύο νέοι δραπετεύουν μαζὶ μὲ τοὺς ἀκολούθους τῶν, στὸ δρόμῳ ὅμως τοὺς βρίσκει τρομερὴ καταγίδα, οἱ ἀκόλουθοι πνίγονται, ἡ Χρυσάντζα μάλιστα, νομίζοντας πῶς ἔνα πτῶμα εἶναι τοῦ Βέλθανδρου, τὸν θρηνεῖ γιὰ πεθαμένον (156 - 79). Τὸ τέλος φυσικὰ εἶναι αἰσιο καὶ ὁ Βέλθανδρος γυρίζει μὲ τὴ Χρυσάντζα στὴν πατρίδα του καὶ καθέται στὸ θρόνο.

ΙΜΠΕΡΙΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΓΑΡΟΝΑ. Πολλὰ χειρόγραφα (Βιέννης, Ὁξφόρδης, Νεαπόλεως, Βατικανοῦ). Ἐκδόσεις: 'Απὸ τὸ χρ. τῆς Βιέννης W. Wagner, Histoire de Imberios et Margarona, Παρίσι 1874 (E. Legrand, Collection de monuments, Nouv. Série, no 3); ἀπὸ τῆς Ὁξφόρδης Sp. Lambros, Collection de romans grecs, Παρίσι 1880. Νεώτερη κριτική: E. Κριαρᾶ, Μυθιστορήματα, σελ. 197 - 249,

Πρότυπο τοῦ ποιήματος εἶναι τὸ γαλλικὸ μυθιστόρημα Pierre de Provence et la belle Maguelonne. 'Τ πόθε ση. 'Ο Ἰμπέριος εἶναι γιὸς τοῦ βασιλιά τῆς Προβηγκίας ἐπειδὴ μονομάχησε μ' ἔναν ξωρὸς νὰ τὸ ξέρῃ ὁ πατέρας του, ξενιτεύεται, καὶ ἀφοῦ γυρίσῃ πολλὲς χῶρες φτάνει στὴν Ἀνά-

πολη (Νεάπολη τῆς Ἰταλίας). 'Ερωτεύεται τὴν κόρη τοῦ βασιλιά, νικᾶ σὲ κονταροχτύπημα ἐναντὶ Γερμανὸ ιππότη ('Αλλαμάνο, 378 - 432) καὶ παντρεύεται τὴν βασιλοπούλα. Οἱ δύο νέοι, μὲ πολλοὺς θησαυρούς, φεύγουν κρυφὰ ἀπὸ τὸν βασιλιά, γιὰ νὰ γυρίσουν στὴν Προβηγκία. Σ' ἔνα λιβάδι ὅπου κάθονται νὰ ξεκουραστοῦν, ἔνας ἀστέρος ἀρπάζει τὸ φυλαχτό ἀπὸ τὸ στήθος τῆς κοιμασμένης Μαργαρόνας· θέλοντας νὰ τὸν κυνηγήσῃ, ὁ Ἰμπέριος μπαίνει σὲ μιὰ βάρκα, ἀλλὰ Σαρακηνοὶ κουρσάροι τὸν πιάνουν αἰχμάλωτο (526 - 565). 'Η Μαργαρόνα φτάνει στὴν Προβηγκία καὶ ίδρει μοναστήριο ὁ Ἰμπέριος καταφέρνει νὰ δραπετεύσῃ μὲ τρία βαρέλια γεμάτα δουκάτα. "Οχι χωρὶς περιπέτειες θὰ φτάσῃ στὴν Προβηγκία κι ἐκεῖ θὰ γίνη ὁ ἀναγνωρισμὸς καὶ τὸ εὐτυχισμένο τέλος.

ΦΛΟΡΙΟΣ ΚΑΙ ΠΛΑΤΖΙΑΦΛΟΡΗ. Δύο χειρόγραφα (Βρετ. Μουσείου Add. MSS 8241, Βιέννης Theol. gr. 244). Παλαιότερες ἐκδόσεις Imm. Bekker (1845), Δ. Μαυροφύδου, 'Εκλογὴ (1866), W. Wagner, Medieval Greek Texts, Λονδίνο 1870. Νεώτερες κριτικές: D. C. Hesselink, Le roman de Phlorios et Platziaphlore, publié avec une introduction, des observations et un index, Amsterdam 1917. E. Κριαρᾶ, Μυθιστορήματα, σελ. 131 - 196.

Καὶ αὐτὸς εἶναι διασκευὴ ἀπὸ τὸ γνωστὸ καὶ πολὺ διαδεδομένο στὸν Μεσαίωνα γαλλικὸ μυθιστόρημα Floire et Blanchefleur, ποὺ ἡ πρώτη του μορφὴ ἀνάγεται στὸν 12ο αἰώνα. 'Ο Ἑλληνας διασκευαστῆς ἀντλεῖ ὅμως ἀμεσα ἀπὸ μιὰ μετρικὴ τοσκανικὴ διασκευὴ (σὲ διχτάστιχες στροφὲς) τῶν ἀρχῶν τοῦ 14ου αἰώνα. 'Τ πόθε ση. 'Ο Φλόριος εἶναι γιὸς τοῦ (Σαρακηνοῦ) βασιλιὰ τῆς Ἰσπανίας, ἡ Πλατζιαφλόρη κόρη ἐνὸς Ρωμαίου ιππότη, ποὺ τὸν σκότωσαν καθὼς πήγαινε γιὰ προσκύνημα στὴν Ἰσπανία καὶ ἐπιασαν αἰχμάλωτη τὴν γυναίκα του (ποὺ ἦταν ἔγκυος). Τὰ δύο παιδιά γεννιοῦνται τὴν ἴδια μέρα, ἀνατρέφονται μαζὶ καὶ ἀγαπιοῦνται (139 - 154). 'Ο βασιλιὰς (ποὺ δὲν βλέπει καλὰ τὸ σύνδεσμο αὐτὸν) στέλνει τὸ γιό του στὸ Μοντόριο γιὰ σπουδές καὶ ἡ Πλατζιαφλόρη τοῦ χαρίζει ἔνα δαχτυλίδι, ποὺ ἡ πέτρα του ἔχει τὴν ἴδιότητα νὰ θαυμάψῃ διατὰς αὐτὴ θὰ βρίσκεται σὲ κίνδυνο. 'Ετσι, διατὰς τὴν συκοφαντοῦν καὶ θέλουν νὰ τὴν κάψουν ζωντανή, ὁ Φλόριος τρέχει καὶ τὴ σώζει (464 - 517). 'Ο βασιλιὰς, θέλοντας πάντα νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτή, τὴν πουλεῖ σὲ πλούσιους πραματευτάδες (968 - 1037). 'Ο Φλόριος τρέχει καὶ πάλι, ἀλλὰ δὲν προφταίνει νὰ τὴ σώσῃ. Φεύγει γιὰ νὰ τὴ βρῇ καὶ φτάνει στὴ Βασιλώνα, ὅπου τὴν ἔχει ἀγοράσει ὁ ἀμιράς τοῦ τόπου καὶ τὴν κρατᾷ κλεισμένη σ' ἔναν πύργο. 'Ο Φλόριος κερδίζει τὴν εὐνοια τοῦ καστελάνου (τοῦ πυργοδεσπότη), καὶ κρυμμένος σὲ ἔνα κοφίνι μὲ λουλούδια (1572 - 1614) καταφέρνει νὰ μπῇ στὸν πύργο καὶ νὰ συναντηθῇ μὲ τὴν ἀγαπημένη του. Θὰ τοὺς ἀνακαλύψουν βέβαια καὶ

ΕΠΙΜΕΤΡΟ. Τὰ σκωπτικὰ καὶ τὰ δημοτικὰ ἀσματα τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἔχουν γίνει ἀντικείμενο πολλῶν εἰδικῶν μελετῶν.¹ Εκτὸς ἀπὸ μιὰ συναγωγὴ ἀπὸ τὸν Σπ. Λάμπρο (στὰ *Romans grecs*, Παρίσιοι 1880, στὴν Εἰσαγωγὴ) καὶ τὸν Κρουμπάχερ ('Ιστορία Γ' 14 - 16), βλ. τὶς εἰδικότερες μελέτες τοῦ P. Maas, *Metrische Akklamationen der Byzantiner*, *Byz. Zeitschr.* 21 (1912) 28-51, καὶ τοῦ N. G. Πολίτου, *Δημόδη βυζαντινὰ ἀσματα*, *Λαογραφία* 3 (1912) 622 - 632. Πρβ. καὶ Φ. Κουκουλέ, *Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμός*, τομ. 1/2, 'Α0. 1948, σελ. 38-40, καθὼς καὶ τὸ κεφάλαιο «*Politische Satire, Spuren des Volksliedes*» στοῦ H. - G. Beck, *Geschichte der byzantinischen Volksliteratur*, Μόναχο 1971 (*Byzantinisches Handbuch*, 2. Teil, 3. Band), σελ. 25 - 28. (Παίρνων ἀπὸ τὶς μελέτες ποὺ ἀνέφερα τὰ τρία πρῶτα καὶ τὸ πέμπτο).

Εἶδος τὴν δαμαλίδα. Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου (582 - 602), καὶ εἰδικότερα, φαίνεται, τὸ 600, ὁ λαός, θέλοντας νὰ σατιρίσῃ τὸν αὐτοκράτορα (τὰ πολλὰ παιδιά ποὺ ἔκανε), ἀλλὰ καὶ τὴν τυραννική του ἐπιβολή, βρῆκε κάποιον ποὺ τοῦ ἔμοιαζε, τοῦ φόρεσαν μακρῷ μαντύα κι ἔνα στεφάνι ἀπὸ σικρδά καὶ τὸν ἐπόπεμψαν ἐπάνω σ' ἔνα γάιδαρο στοὺς δρόμους τῆς Πόλης, τραγουδώντας τὸ σατιρικὸν αὐτὸν ἀσμα, ποὺ μᾶς τὸ ἔσωσκαν δ χρονογράφος Ἰωάννης Ἀντιοχεὺς καὶ δ Θεοφάνης. — κανύν ἀλεκτόριν : κοκοράκι. — πεπόηθην : μὲ τὴν αἰσχρὴ σημασία.

Γιὰ τὸν Φωκᾶ, τὸν διάδοχο τοῦ Μαυρικίου (602 - 610), σκωπτικὸν καὶ αὐτό, τὸ εἴπαν, φαίνεται, οἱ Πράσινοι (ἡ μία φατρία) στὸν Ἰππόδρομο, γιὰ νὰ τὸν ἐμπαλίξουν· καὶ αὐτὸν ἀπὸ τὶς ἵδες πηγές.

Ο κόμης Ἀδελβέρτος. Μᾶς τὸ διέσωσες δ γνωστὸς Λουΐτπράνδος, ἐπίσκοπος τῆς Κρεμόνας τῆς Ἰταλίας, ποὺ εἶχε ἐπισκεφθῆ τὴν βυζαντινὴν αὐλὴν στὸ Ζο τέταρτο τοῦ 10ου αἰώνα. Τὸ ἔφαλλον, μᾶς λέει, ἄντρες καὶ παιδιά, γιὰ νὰ σατιρίσουν ἔναν φαῦλο κόμητα τῆς αὐλῆς (κούρτης). — γουνδοπίστης: ποὺ ἔχει κοντή, λίγη πίστη, ἀπιστος.

Θεοφανούν . . . Τὸ ὅχι ἀπόλυτα κατανοητὸν αὐτὸν ἀσμα, ποὺ μᾶς ἔχει σωθῆ σὲ τρία χρφ, τὸ ἔξεδωσε ὁ G. Morgan, *A byzantine satirical song?* *Byz. Zeitschr.* 47 (1954) 292-297. (Δὲν στηρίζομαι ἀπόλυτα στὴν ἀποκαταστασή του). Ἀντίθετα πρὸς δὲλλους ποὺ τὸ θεωροῦσαν χρησμό, δ ἐκδότης θεωρεῖ πιθανότατο πῶς πρόκειται γιὰ ἀσμα δηκτικὸν καὶ σατιρικὸν ποὺ ἀναφέρεται στὴν περίφημη Θεοφάνη, γυναικα τοῦ Ρωμανοῦ Β' καὶ νοστερα τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, καὶ εἰδικότερα στὴν ἐγκατάλειψή της ἀπὸ τὸν Τσιμισκή, δ ὅποιος θεστερ' ἀπὸ τὸ φόνο τοῦ Νικηφόρου (969) παντρεύτηκε τὴ Θεοδώρα, ἀδερφὴ τοῦ Ρωμανοῦ, ποὺ οἱ Βυζαντινοὶ τὴν ὀνόμαζαν Καλή. *Ωστόσο πολλὰ μένουν ἀκόμα*

αἰνιγματικά. — Στὸν σ. 2 ἄρρησ τὶς λέξεις *Σινάτης* καὶ *Τοιχίδης* (τριψίδη = κανέλα), παρὰ τὴν ἀντίθετη γνώμη τοῦ ἐκδότη. — ἐπολέμα: ἐτοιμαζε, παρασκέυαζε. — διβίκιν: ἔνδυμα πολυτελές, ἀρχοντικό (πρβ. καὶ διβικίτων, Διηγ. 'Αχιλλ. σ. 804). — Οἱ τελευταῖοι στίχοι ιδιαιτέρα αἰνιγματικοί, ὑποδηλώνουν ἴσως διαπόμπευση. — κανχοκτόνος είναι κατὰ τὸν G. Morgan ἡ Θεοφάνη, συνεργὸς στὴ δολοφονία τοῦ Νικηφόρου.

Τὸ *Σάββατον τῆς Τυρινῆς*. 'Ο Ἀλέξιος Κομνηγός, ἀφοῦ πληροφορήθηκε πῶς ἐτοιμάζεται συνωμοσία ἐναντίον του στὸ παλάτι ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Βοτανείάτη, κατόρθωσε τὴ νύχτα τοῦ Σαββάτου τῆς Τυρινῆς (13 Φεβρ. 1081) νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ νὰ φτάσῃ τὴ Δευτέρα τὸ πρωῒ (15 Φεβρ.) στὴ Θράκη, διόπου ἐνώθηκε μὲ τὸ ἐπαναστατημένο στράτευμα καὶ κατέλαβε τελικὰ τὸ θρόνο. Οἱ στίχοι δείχνουν τὴν εὔνοια τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν νέο βασιλέα. — καρῆς: νὰ χαρῆς (μπράβο σου!). — ὑπα: ὑπαγε, πήγανε, πέτα.

"Ασπορη ἔανθή. Μικρὸ *ακαταλόγιον*, δημοτικὸν τραγούδι ἐρωτικό, τῶν τελευταίων ἀσφαλῶν βυζαντινῶν χρόνων· ἀπὸ ἔνα χρ στὴ Βενετία (Marc. 398) τὸ ἔξεδωσε δ. Σπ. Λάμπρος, *Byz. Zeitschr.* 1 (1894) 165. Βλ. καὶ τὶς ενδιοχεῖς διορθώσεις τοῦ Στ. Κυριακίδη, *Byz. Neogr. Jahrbücher* 4 (1923) 341 - 4). — κώρκας: θωπευτικὴ προσηγορία γιὰ ἄντρα, δ ἀγαπημένος της. — νὰ κῆς: νὰ καῆς.

ΛΕΞΙΔΟΓΙΟ

ἄγγουρος, ὁ, καὶ ἄγγουρος: ἀγόρι, νέος
 ἄγωμε, προστ.: πήγαινε, ὅμε
 ἀκμήν καὶ ἀκομή, ἐπίρρ.: ἀκόμη
 ἀπάρτι, ἐπίρρ.: κιόλας, ἀπὸ τώρα
 ἀπέσω, ἐπίρρ.: μέσα
 ἀφὸν : ἀφοῦ
 βάμια, ἡ, καὶ βάμια: ὑπηρέτρια, δούλη
 βλαττή, τὸ : πολύτιμο ὄφασμα (συνή-
 θως πορφυρό), ρῦχο ἀπὸ βλαττή.
 βροῦλον, τὸ : τὸ φυτὸ βοῦρλο, σχῆ-
 νος
 γραφή, ἡ : γράμμα, ἐπιστολὴ
 δαμίν, ἐπίρρ.: λίγο
 δίδω : 1) δριῶ, χτυπῶ, 2) (ἀμετάβ.)
 ἡχῶ (θούκινο, σημαντήρι κτλ.)
 ἐδά, ἐπίρρ.: τώρα
 ἐδάρε, ἐδάρτε : 1) ίδού, νά, 2) τώρα,
 ἀπὸ τώρα
 ἐδὲ : ίδού, νά
 είτις, εἴτι, ἀντων. : ὅποιος, δ, τι
 ἐποικες : ἔκαμες
 ἥλιακες, δ : ταράτσα, ἔξωτερικὴ
 ἀνοιχτὴ στοὰ
 ἵστηκω : στέκω
 καμηλάνην, τὸ : κάλυμμα τῆς κε-
 φαλῆς, χωρὶς γεῖσο (ἀπὸ ὄφασμα
 ἢ ἀπὸ γούνα)—ἀπὸ ἑκεῖ καὶ τὸ
 σημερινὸ καλυμμάκι τῶν ιερέων
 καπάσιν, τὸ : κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ,
 περικεφαλαία
 καπούτσιν, τὸ : κουκούλα
 κασίδω, τὸ (λατ. cassis) : περικεφα-
 λαία
 καταλόγη, τὸ : 1) τραχιόδι δημοτικὸ
 (ἐρωτικό), 2) παροιμία, διήγηση
 κατούνα, ἡ : στρατόπεδο, σκηνή,
 μέρος ὃπου μένει κανείς, κατά-
 λυμα
 κατούνεθω : στρατοπεδεύω, κατα-
 λύω
 καῦχες, οἱ (καὶ ὑποκορ. καυχίτσες) :
 ὑπηρέτριες, ἀκόλουθες, φίλες
 κειόδοξος, κενοδοξῶ : εἰμι καὶ ἀκα-
 τάδεχτος, ἀλαζονικὸς
 κομπάνω : διπάν, ξεγελῶ
 κοσμίδων, τὸ : τὸ ὑπέρθυρο, τὸ πρέκι
 τῆς πόρτας
 κουρτίνα, ἡ, καὶ κορτίνα : 1) ὅπως
 καὶ σήμερα, 2) ἐνδιάμεσο τεῖχος
 λίζιος (γαλλ. lige, ὅρος φεουδαρχι-
 κός) : ὁ ἴπποτης ποὺ εἶναι ὑπο-
 τελής στὸν ἀνώτερο ἄρχοντα
 λονρίκιν, τὸ : θώρακας, πανοπλία
 μετὰ (πρόθ., μὲ αἰτιατ.) : μὲ
 μίσσος, δ : πιάτο, φαγητὸ
 μπροστοκούρβιν, τὸ : τὸ ἐμπρὸς μέ-
 ρος τῆς σέλας
 νικόν, τὸ (δυνικόν) : γάιδαρος
 ξένον, τὸ : ἡ δμορφιά
 ξένος, ἐπίθ. : ώραῖος, ἔξοχος
 ὅχλησις, ἡ : διαμάχη, λογομαχία
 παράξενος, ἐπίθ. : ἔξοχος, θαυμα-
 στός
 παρού, ἐπίρρ.: παρά, παρὰ ἀν
 περιορίζομαι : χάνω τὸ νοῦ μου,
 τρελαίνομαι
 πίρος, δ : τὸ ξύλινο πῶμα (ἢ στρό-
 φιγγα) τοῦ βαρελιοῦ
 πιττάκι, τὸ : γράμμα, ἐπιστολὴ
 ποίσω, ἐποικα : θά κάμω, ἔκαμα

πολεμῶ : κάνω, κατασκευάζω
σκοντάρι, τὸ : ἀσπίδα
σπουδάζω : 1) μτβ. βιάζω, ἐπιταχύ-
νω, 2) ἀμτβ. σπεέδω, βιάζομαι
στρεφετά, ἐπίρρ.: στριψόν, σφιγκτά
συγκοπή, ἡ : κατασκευή
συντυχαίνω : μιλῶ, συνομιλῶ, κου-
βεντιάζω

φάρας, δ, καὶ φαρίν, τὸ : τὸ πολε-
μικὸ ἄλογο, τὸ ἄτι
φέγγος, τὸ : φεγγάρι
φουδούλα, ἡ : νέα, κόρη
ψυχάριν, τὸ : δοῦλος
ώσαν, ἐπιφ. : χαρά (σ' ἐσένα), ποιός
τῇ γάρ οὐ σου !